

Memòria i record

L'horror dels camps nazis a través d'onze sitgetans

Les festes d'abans

Les confraries i el ball de bastons

Colors blau i vi

50 anys de presència castellera

Cel i calitges

Josep Carner i Sitges

presentació ■

RECORDANT LA BARBÀRIE

Durant la primera part de la tardor, l'exposició *Sitgetans als camps nazis* ha complert l'objectiu de fer arribar a la gent una realitat totalment desconeguda a casa nostra. Un dels comissaris de la mostra –que fins fa unes setmanes es va presentar a Can Falç de Mar– ens apropa en aquesta edició de *La Xermada* a la història, el testimoni i les misèries que van passar onze sitgetans que van ser deportats als camps de concentració i extermini de l'Alemanya nazi i van viure l'horror en primera persona. D'aquests onze vilatans, només dos van aconseguir sobreviure aquella barbàrie.

En aquest nou número també celebrem tres importants i rodones efemèrides. Una d'elles són els 100 anys de la Processó de Sant Bartomeu i les altres els 50 anys de la presència castellera a Sitges, i també els 50 de la mort del poeta Josep Carner, autor del *Sitges, cel i calitges* i que va centrar l'acte central del Correllenguà 2020, celebrat a Sitges. Els balls de la Festa Major també són protagonistes d'aquesta nova edició. Per una banda, parlem de les celebracions i festes que es feien a la vila als segles XVII, XVIII i part del XIX, que estaven organitzades i encabides dintre del desenvolupament de tasques anuals de les confraries sitgetanes. També ressaltem els gairebé 1.300 versos de diables i del Drac que hem pogut sentir a Sitges durant aquests últims 41 anys.

3-5. **La Processó de Sant Bartomeu.** // Jordi Milà

6-11. **Els papers de Mn. Pau Ferrer, les confraries sitgetanes i 'lo ball de bastons'.** // Eduard Tomàs Sanahuja.

12-15. **Deportats sitgetans a l'Alemanya nazi** // Jordi Milà

16-19. **Sàtira i història local: 40 + 1 anys de versos impresos** // Alba Gràcia

20-25. **Sitges-Correllenguà 2020, any Josep Carner** // Montserrat Esquerda-Bosch

26-30. **Dos colors que comparteixen història i sentiments.** // Santi Terraza

laXermada

La Xermada, Revista de cultura popular i divulgació històrica de Sitges, té com a objectiu contribuir a l'estudi i la divulgació del folklore, l'etnografia, les tradicions sitgetanes i l'història local. El nom triat ens evoca l'antic cafè la Xarmada i té la seva explicació en un costum agrícola propi de Sitges i la resta de la regió del Penedès. La publicació convida a totes les persones que vulguin col·laborar a enviar els seus estudis o propostes al correu electrònic cultura@sitges.cat.

EDITA: Ajuntament de Sitges. Regidoria de Cultura. Adreça: Edifici Miramar (Davallada, 12, 08870 Sitges). **CONSELL DE REDACCIÓ:** Jordi Castañeda, Jordi Cubillos, Alba Gràcia, Montserrat Gutiérrez, Miquel Marzal, Josep Maria Matas, Jordi Milà, Josep Milán, Xavier Miret, Valentí Mongay, Francesc Parra, Jordi Surià i Eduard Tomàs. **COORDINACIÓ I PRODUCCIÓ:** Hydra Media. **MAQUETACIÓ:** Marta Juez i Riverola. **IMPRESSIÓ:** Indugraf. **DIPÒSIT LEGAL:** B-16143-06

Les opinions expressades en els articles són responsabilitat exclusiva dels seus autors.

PORTADA: Deportats al camp de concentració de Mauthausen. MHC-Amical de Mauthausen (Fons Boix)

www.laxermada.com

Un segle de
l'estrena a Sitges
de la sardana

La Processó de Sant Bartomeu

JORDI MILÀ

La tarda del dilluns 15 de novembre de l'any 1920, el teatre del Casino Prado Suburense acollí una festa que alguns anomenaren com a Festa de la Dansa Catalana. En realitat aquella vetllada netament musical no era altra cosa que l'homenatge que els seus amics sitgetans volien ofrenar al jove músic sitgetà Antoni Català i Vidal.

El motiu d'aquest homenatge era el de donar reconeixement als èxits musicals que l'Antoni estava començant a recollir. I concretament els més recents i importants aconseguits a la II Festa de la Sardana a Girona l'any anterior, on obtingué el primer premi amb la sardana *La Processó de Sant Bartomeu*, i l'obtingut al concurs de l'Orfeó Gracienc de Barcelona, on la seva composició *Idil·li a muntanya* també havia estat premiada aquell mateix 1920.

CATALÀ, MÚSIC PER TRADICIÓ I DEVOCIÓ

Antoni Català i Vidal havia nascut a Sitges el 1891, fill de l'organista, mestre de capella i director de la banda d'El Retiro Esteve Català i March, del seu pare havia rebut els primers coneixements musicals, que l'Antoni desenvoluparia durant la seva estada de vuit anys a l'escolania de Montserrat. Tor-

nat a Sitges, féu de mestre de música, i es feu càrrec de la capella parroquial i de la banda d'El Prado. Deixeble del seu admirat Enric Morera, l'any 1911 marxaria a Barcelona on desenvoluparia una carrera musical en diversos àmbits. Des de pianista de cinema, fins a mestre i director de cors, fundà i dirigí l'Orfeó Pompeià i igualment la Coral Barcelona. Director també de l'orquestra simfònica de Ràdio Associació de Catalunya, després de la guerra ocupà la càtedra de conjunt vocal i instrumentació al Conservatori Municipal de Barcelona i fins i tot farà de crític musical al Diari de Barcelona, des d'on defensava els postulats sardanistes més tradicionals.

Com a compositor la seva carrera serà variada i rica, amb obres de caràcter religiós, música de cambra i simfònica, música per a teatre, i fins i tot una sarsuela.

L'Antoni Català sempre va mantenir els lligams amb Sitges, on venia a passar temporades a la seva casa del carrer Major. I a Sitges li dedicà moltes composicions de caràcter music-descriptiu d'ambients, paisatges o actes netament locals.

A la seva mort l'any 1978, Català seria enterrat al cementiri de Sant Sebastià, on hi descansa al costat de la seva germana.

LA VETLLADA

Mostra de la seva perpètua relació amb Sitges són també les fidels amistats que sempre conservà a la vila. Foren aquells amics, molts d'ells vinculats al Prado, els que li organitzaren la vetllada d'aquell 15 de novembre de 1920. Per l'ocasió no s'estigueren de res i contractaren la, probablement, millor cobla del moment, La Principal de la Bisbal, tot un luxe. Una cobla coneguda del mestre que ja havia estrenat *La Processó* a Girona l'any anterior.

L'acte omplí completament el saló del Prado amb un aspecte imponent, la crònica del *Baluart de Sitges* dirà que "a totes les llotges lluien valuosos domassos, i en lloc preferent es destacava l'enseny de la Pàtria, que formoses senyorettes oferiren al Centre Nacionalista Català, i la testera del Teatre estava adornada amb fullatge, presentant en conjunt una bonica visió artística, avalada per la presència de formoses damisel·les, que contribuïren

Cartell anunciador de l'acte. Arxiu Casino Prado Suburense.

a l'èxit de la festa".

Antoni Català i la seva família ocuparen una llotja preferencial des d'on, segurament amb els nervis de qui se sent a prova, escoltaria amatent l'audició musical.

El programa d'aquella vetllada el compongueren en la seva primera part sardanes de diversos autors; *Girona*, del mestre Enric Morera, *A en Pau Casals*, de Juli Garreta, *Sota els ailants*, de Joan Balcells i *Davant la Verge*, igualment del mestre Morera. Totes les composicions foren fortament aplaudides, especialment la del mestre Garreta, que segons la crònica la cobla interpretà brillantment. *Davant la Verge* del mestre Morera obtingué també una magnífica interpretació que el públic obligà a repetir. La segona part de l'audició, la que realment completava l'acte d'homenatge, la compongueren íntegrament composicions d'Antoni Català, concretament; *Els Pastorets*, *Nadalena*, *La Processó de Sant Bartoméu* i *Idil·li a Muntanya*. Si *Nadalena* ja hagué de repetir-se, on l'entusiasme realment es desbordà, fou en escoltar-se per primera vegada a Sitges *La Processó de Sant Bartoméu*.

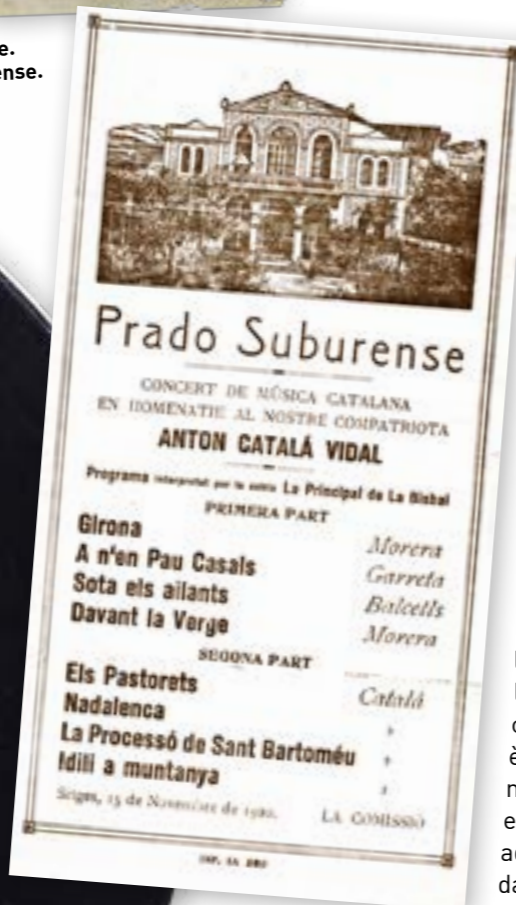
L'ovació es repetiria amb la peça que tancava la sessió *Idil·li a Muntanya*.

I FINALMENT L'ESCOLTAREN...

Si *La Processó de Sant Bartoméu* havia estat un èxit en la seva estrena a Girona l'any anterior, ja us podeu imaginar el que va succeir aquella tarda a ser escoltada per primera vegada a Sitges.

En un temps en què la manca de reproduccions musicals convertien una audició musical en un acte irreplicable i perdurable en la memòria, allò esdevingué un fet memorable.

Molts havien sentit parlar d'aquella sardana, o havien pogut llegir als setmanaris locals alguna de les cròniques sobre els èxits de Català, però només uns pocs l'havien pogut escoltar. I ara, aquella sardana, ajustada i perfecta en la forma, que incloïa passatges populars de la música que s'escoltava pels car-

Programa de l'acte. Arxiu Casino Prado Suburense.

ners de Sitges en la diada de la Festa Major i que constituïa una brillant descripció musical de la processó de Sant Bartoméu, la tenien davant, l'anaven a escoltar.

Avui dia és difícil fer-se a la idea de la impressió que podia suposar escoltar aquella música per primera vegada. Una audició musical com aquella era un acte important i seriós, de difícil repetició, que s'assaboria com un fet especial i que requeria la màxima atenció dels oients per admirar i comprendre l'obra executada en la seva total dimensió. La dificultat per poder-la tornar a sentir imposava a l'acte d'una gran

Partitura comercialitzada de *La Processó de Sant Bartoméu*.

seriositat i respecte cap als autors i els intèrprets.

L'audició no va decebre l'audiència, Català havia respost les expectatives que havien estat dipositades en aquella composició, i l'audiència respongué com ho havia de fer.

Calgué repetir la sardana, i encara tornar-la a bisar al final de la sessió.

L'acte culminà amb la salutació de l'homenatjat Antoni Català des de la seva llotja. Cofoi per l'èxit de la seva música entre els seus, deixant de banda els nervis inicials, restava un home feliç i agraït a l'audiència –entre els que podrien trobar-se entesos i dignes coneixedors de l'espectacle que musicalment es descrivia. Però el resultat fou enlluernador. Tothom ressaltava la sardana i la seva interpretació.

Tot i l'èxit d'aquella estrena poc es podien imaginar els assistents a aquella vetllada que en aquells moments naixia un símbol en l'imaginari col·lectiu sitgetà.

SARDANA D'ÈXIT CLAMORÓS I DURADOR EN EL TEMPS

La sardana més representativa avui dia de Sitges era en aquell moment una estrena, una descoberta a oïdes de vilatans que, encara que probablement havien sentit parlar d'ella, encara no l'havien sentit. S'havia estrenat tot just feia poc més d'un any a Girona on havia guanyat el concurs de la II Festa de la Sardana, i a partir d'aquí la mateixa *La Principal de la Bisbal* l'incorporà al seu repertori fent-la sentir allí on va. Així el 1r de gener de 1920 ja s'escolta a Barcelona. Però a Sitges, com hem vist, no arribaria fins a la tarda d'aquell dilluns 15 de novembre.

Ha plogut molt des d'aquell moment però *La Processó de Sant Bartoméu* resta avui com a símbol de Sitges en festa. La magnificència amb què aconsegueix fer sentir la implosió dels balls i el final apoteòsic feren el miracle buscat per qualsevol compositor, la connexió amb la gent. Poques, molt poques obres musicals aconsegueixen establir un lligam tan estret amb l'audiència com ho feu aquella sardana que connectava directament amb la gent perquè incorporava un seguit de tonades populars magníficament barrejades, interpellant a l'oient i al ballador transportant-lo a uns dies calorosos de festa al carrer.

Curiosament però el que avui ens captiva d'ella és la seva unitat, havent perdut les referències musicals originals i primigènies que la feien especial, s'ha convertit ella mateixa en referència.

L'èxit de la sardana fou immediat, no passaria gaire temps a circular la partitura (arribant aviat a Santiago de Cuba, on es feu sentir a través de l'Acoblament Sitgetà), edicions gramofòniques enregistrades, i pocs anys després noves versions, per a banda i per a orquestra simfònica passejaren per Europa les tonades d'inspiració sitgetanes, amb gran èxit. Versions reduïdes per a piano i sextet, per a petita banda i per a corda i piano, completaren el treball de Català amb aquesta sardana.

I com algú va dir en un programa de Festa Major: "La grandesa de l'obra, un quadre musical unitari, fet de retalls admirablement lligats i barrejats, és que ara, un segle després d'haver estat escrita, segueix tenint la capacitat de conjurar als assistents –balladors i oients, i submergir-los durant el jorn festiu en un mena de catarsi col·lectiva de caire tribal".

Ara, com fa ja un segle, podem gaudir i emocionar-nos escoltant les notes que sàvia i curosament el mestre Català endreçà per confegir aquella sardana de regust plenament sitgetà. I que per molts anys així sia. ■

El ball de bastons a la sortida d'ofici de la Festa Major, a finals del segle XIX. Al fons la parella de gegants moros d'en Querol. Fons Biblioteca Santiago Rusiñol.

ELS PAPERS DE MN. PAU FARRET,

LES CONFRARIES SITGETANES

I "LO BALL DE BASTONS"

EDUARD TOMÀS SANAHUJA

1727 – PRIMERA REFERÈNCIA DOCUMENTAL DELS BALLS POPULARS A SITGES

Quan parlem de les celebracions i festes que es celebraven a Sitges als segles XVII, XVIII i part del XIX, s'ha de fer un canvi d'òptica respecte de com entenem avui dia la seva organització. Primer de tot, a Sitges es celebraven moltes més festes que en l'actualitat i segon, aquestes estaven organitzades i encabides dintre del desenvolupament de tasques anuals que feien cadascuna de les confraries sitgetanes (al segle XVIII més de deu de diferents). Les confraries eren qui s'encarregaven d'organitzar i costejar les celebracions i festivitats anuals, i que en molts casos en podien fer més d'una per confraria.

Que aquest paradigma festiu hagi canviat des del segle XIX fins als nostres dies és a causa de l'afectació que van tenir els decrets de Carles III sobre les confraries i a partir d'aquí les diverses desamortitzacions dels següents governs espanyols,¹ condemnant-les -tot i que a Sitges algunes es mantindrien fins al darrer terç del segle XX- a una desaparició gairebé segura i quedant la reminiscència de les festivitats en les tradicions col·lectives de les poblacions, sent un cas molt excepcional el de Sitges amb el Corpus i la Festa Major.

LA DOCUMENTACIÓ PERDUDA A SITGES

Dit això, una de les dificultats per saber els detalls de com es celebraven aquestes festes a Sitges és la poca documentació que tenim actualment als arxius (municipal o parroquial) sobre les confraries sitgetanes, tot i que eren unes organitzacions que originaven documentació diversa com les ordinations, comptes anuals, registre de confreres,... Que no hi hagi la documentació disponible s'explica per diverses casuístiques, des de la recança de les confraries a què el nou rector el 1792, Mn. Joan Serrat, tingués accés a les seves dades econòmiques², fins al saqueig que van patir les esglésies sitgetanes per part de les milícies revolucionàries amb l'inici del cop d'estat el juliol del 1936, quan potser van cremar part de la documentació de l'Arxiu Parroquial o va ser sostreta per evitar represalies.³

Abans de 1936 però, l'Arxiu Parroquial va ésser estudiat i començat a ordenar, per mossèn Pau Farret, que va ser nomenat vicari de Sitges l'octubre de 1914. El jove Mn. Farret va tenir interès des de l'inici per la basta documentació que hi havia a l'arxiu i a més a més d'estudiar-la i ordenar-la va iniciar el desembre de 1915, la publicació a l'*Eco de Sitges* dels "Recull de datos per la història de Sitges existents a l'Arxiu Parroquial". Uns articles que superarien la vuitantena i on depenent de l'època de l'any o celebracions, hi exposava diversitat de les dades que anava trobant. Enmig d'aquesta tasca, Mn.Farret aconseguí una plaça de capellà a la companyia Transatlàntica el gener de 1916 deixant la vicaria sitgetana un mes després, però no finalitzant la seva tasca d'ordenació i estudi de l'Arxiu Parroquial.

L'ORDENACIÓ DE L'ARXIU PARROQUIAL

Mn.Farret tot i viatjar per Amèrica i Àsia seguia estudiant i ordenant la documentació sitgetana gràcies al fet que Josep Soler Tasis li feia arribar quan desembarcava. Intercanviant carpetes de documentació durant anys, Mn.Farret va fer la major part de l'ordenació, de manera que el 1930 demanà al poble de Sitges⁴ que l'ajudés econòmicament per poder comprar tot el material, que estimava en unes 150 carpetes i 15.000 fitxes, per poder guardar adequadament els documents, ordenats per matèries i cronològicament, i posteri-

orment fer un fitxer de fàcil consulta per accedir a la informació. La següent setmana el Dr.Benaprès escrivia a l'*Eco*, donant per iniciada una subscripció per l'ordenació de l'arxiu a la que contribuïa amb 100 pessetes i segons indicava sabia de diverses persones interessades també a participar-hi.

Posteriorment no es tenen més detalls sobre si la resposta del poble de Sitges a la demanda de Mn.Farret va ser escoltada o no, cal remarcar que segons ell mateix apuntava, Mn.Godayol ja havia fet una important despesa per una primera part de l'ordenació i també tenia voluntat de continuar-la. El mateix any i al 1931, Mn.Farret segueix publicant alguns articles històrics més a l'*Eco*, i a l'octubre en una romeria que es fa a Montserrat i després de fer-hi una conferència Josep Soler i Tasis, Mn.Godayol indica que les dades exposades són gràcies al "estudio de los documentos del Archivo de nuestra Parroquia, que ha seleccionado y catalogado el Rdo. D.Pablo Farret Raventós, con una abnegación y entusiasmo digno de eterno agradecimiento. Aprovecho la ocasión para consignar que todos tenemos el deber de ayudar al meritorio trabajo de ordenar el Archivo",⁵ de manera que un any després sembla que encara estava activa aquesta voluntat i tasca.

Fotografia de Mn. Pau Farret a mitjans de dècada de 1920, vestit d'oficial de marina de la Companyia Transatlàntica (Col·lecció David Jou i Andreu).

Mn.Farret va deixar la companyia Transatlàntica el 1929, traslladant-se el mateix any a Venèçuela, on residiria durant 10 anys, treballant com a capellà en diverses poblacions. Per tant, si l'ordenació de la documentació ja havia estat molt llarga en el temps, més de tretze anys, la classificació dels documents i creació de les fitxes amb l'atenuant del cost econòmic que suposava, no tenia una millor expectativa, ja que s'hauria de fer *in situ* i evidentment Mn.Farret només podia dur a terme aquesta tasca quan vingués de viatge des de Venèçuela a Sitges, com el gener de 1931⁶, any en què va morir el seu pare: "ha fallecido D.Pedro Farret Riba, padre amantísimo de nuestro dilecto amigo el Rdo. Pablo Farret Raventós, el benemérito ordenador del Archivo de esta Villa".

Per tots aquests detalls i sense saber si Mn.Farret va venir més vegades des de Venèçuela a Sitges abans de l'inici de la guerra civil, queda poc concretat fins a on la va poder realitzar, o si l'esforç que li suposava poder-la continuar endavant no es va veure compensat per la resposta que demanava per part dels sitgetans més adinerats.

ES LOCALITZEN ELS PAPERS DE MN. PAU FARRET

ES LOCALITZEN ELS PAPERS DE MN. PAU FARRET

En paral·lel Mn.Farret indicava que havia dut a terme "la recerca de dades històriques, que un cop acabada la tasca inicial [l'ordenació de l'Arxiu Parroquial], espero ordenar i publicar...", i per tant es confirmava que havia treballat també en l'estudi de la documentació que anava ordenant. Un exemple és la indicació el 1931 de Josep Soler i Tasis sobre "l'opuscle inèdit Les tres concòrdies" que havia fet Mn.Farret sobre el conflicte entre Sitges i la Pia Almoina i el més important, la troballa el passat 2019 de què la documentació de Mn.Pau

talls de les festes que celebraven les confraries de manera que en gran part del seu buidatge no n'annota els detalls. Però en aquest cas trobem l'apunt de "lo ball de bastons" dues vegades. Primerament en la transcripció parcial dels comptes per l'any 1727-1728, on afegeix la indicació de què és la primera vegada que apareix la referència al ball de bastons en la documentació de la confraria, i posteriorment en una còpia íntegra que fa de les despeses de la confraria justament del 1727-1728, de manera que l'anotació és inequívoca.

Per l'apunt no podem discernir si el ball era pròpiament de Sitges o forà, però dona peu a pensar que podria ser sitgetà que en els mateixos comptes sí que s'indiqués una despesa per "anar a buscar lo predicador" però no referent al ball. Per la manca de detalls en altres anys, tampoc es pot saber si va participar més vegades en celebracions de la confraria de Sant Elm, perquè Mn.Farret indica que és la primera vegada que apareix l'anotació, però no que sigui l'única.

PER QUINA FESTA EN CONCRET BALLEM, EN QUIN ANY I QUIN COST VA TENIR

Les confraries estaven regides per dos confreres que eren assignats anualment com administradors (en alguns casos podia haver-hi un tercer que seria el clavari) i que s'encarregaven de tota la gestió de la confraria, iniciant el seu mandat des de la festa del patró fins pocs dies abans de la mateixa celebració l'any següent, moment en què els administradors presentaven els comptes de tot l'any i els jurats de la vila juntament amb el rector triaven qui ocuparia el càrrec a partir d'aleshores. Aquest acte estava clarament especificat en les ordinacions de cada confraria.

La Confraria de Sant Elm celebrava la seva festa principal el 2 de juny, diada de Sant Erasme, vulgarment anomenat Sant Elm, primitiu patró dels navegants catalans. També celebraven la festivitat de Sant Pere Martir, el 29 d'abril. El canvi d'administradors es va fer abans de la diada de Sant Elm, de manera que el ball de bastons va participar amb tota certesa a la diada del patró, que és quan feien les despeses principals en músics, els oficis, enramant els altars amb ginesta i rams, en pòlvora, i amb menjar i beguda com els crespells, malvasia o aiguardent.

L'import de la despesa per "lo ball de bastons" és de set lliures, que no és un import destacat però tampoc baix, donat que al segle XVIII els balls populars no eren en cap cas la principal despesa en una celebració, a diferència dels músics per exemple. Del total de 297 lliures dotze sous i tres diners que gastà la confraria l'exercici 1727-1728, van gastar en les celebracions més de 37 lliures en menjar: "refresch i crespells" i 25 lliures per "los musichs, y donarlos menjar".

Sobre el ball de bastons i com que els comptes són anuals i per tant sumes d'imports no es pot discernir si els hi van pagar per més d'una ocasió, tot i que l'import és coincident amb

el que va pagar la vila el 1737, per uns "balls forasters"¹¹ en la translació de la Mare de Déu del Vinyet al seu Santuari, un cop acabades l'any anterior les obres d'ampliació (a les que va contribuir amb importants donacions econòmiques anuals la confraria de Sant Elm). S'ha de tenir en compte també que en alguns casos es pagava menys import pels balls perquè després se'ls hi permetia fer la capta, però en aquests dos casos de grans festes (la celebració del Vinyet té un cost global de 229 lliures) podria donar-se que no es permetés la capta i per tant es dotés millor al ball.

CARACTERÍSTIQUES, HISTÒRIA I DOCUMENTACIÓ DEL BALL DE BASTONS

El ball de bastons és un dels elements coreogràfics populars més estesos arreu del territori. S'ha escrit i debatut molt sobre el seu origen i avui en dia encara segueix sense haver-se acceptat una única teoria sobre la seva procedència, ja que tant es creu que podria ser una evolució dels ritus agraris, com tenir els seus orígens en els entrenaments dels guerrers grecs, com el que podria ser una evolució d'aquestes dues teories: que el ball de bastons derivaria dels balls d'espases, substituïnt el bastó a la perillosa espasa, un ball que ja es documenta el 1482 pel Corpus de Cervera i que havia patit diversitat de prohibicions al llarg del segle XVII i principis del XVIII.

Embrincat amb aquesta darrera teoria Joan Amades situava la primera referència del ball de bastons el 1151 amb la celebració del casament entre Ramon Berenguer IV i Peronella d'Aragó, però diversos estudiosos han rebutat aquesta

hipòtesi darrerament per falta de documentació per contrastar¹², de manera que el primer ball de bastons documentat-se específicament seria el de Tortosa el 1557, que justament és el que participa en la processó de Corpus de Barcelona de 1620 (primera documentació del ball a la capital catalana). Posteriorment cada cop hi haurà més mencions documentals, especialment lligades a la processó de Corpus.

També és important la nomenclatura amb

la qual es troben referenciats els balls de bastons, ja que de vegades es documenten com *bastons* o com *bastonets*, teoritzant-se també si quan es parlava de bastons era perquè utilitzaven pal llarg i podria derivar en els balls de pastorets i els bastonets indicaven el ball amb pals curts. Una altra consideració documental sobre el "ball de bastons", és que en fer-se referència de vegades a confraries en concret, es podria referir als portants d'un tabernacle.

En el cas de l'apunt de 1727 de Sitges i la confraria de Sant Elm es pot descartar la teoria dels portants, ja que en la mateixa transcripció de comptes hi ha dues referències específiques: "per portar lo tabernacle a quatre homens lo dia de Corpus" i per tant ben diferenciades del ball de bastons. I pel que fa a bastons o bastonets, entrat el segle XVIII la refe-

El ball de bastons actuant a la plaça de l'Ajuntament per Festa Major. Just al seu darrere els 4 cabeçuts estrenats el 1922. -Dècada de 1920-. (Col·lecció de l'Abans).

PRIMERA DOCUMENTACIÓ DEL BALL DE BASTONS a les poblacions de la Vegueria Penedès

	Any documentat	Apunt	Pagament	Detalls
Igualada	1687	"Lo bal de bastones de Igualada"	Probablement només la capta	Documentat a les festes de Santa Tecla de Tarragona amb altres balls de bastons, gitanes, espases i de moros i cristians
Sitges	1727	"Lo ball de bastons"	7 lliures	Dintre de les notòries despeses de la Confraria de Sant Elm per les celebracions anuals, principalment la del sant patró
El Vendrell	1733	"Ball de bastoners del Vendrell"	2 lliures	Documentat a Reus per la solemne celebració en honor a Sant Bernat Calvó. Participen 19 balls (bastons, gitanes, moros i cristians i de valencians), dels quals 13 no eren reusencs
L'Arboç	1770	"Ball de bastons"	No s'indica	Festa extraordinària per inaugurar la capella del Santíssim Sagrament a l'església parroquial. Participen també gegants, ball de Santa Fe i ball de valencians
Vilanova i la Geltrú	1771	"La professó fou de la manera següent, primo diferents balls de bastons,..."	No s'indica	El 26 d'agost es realitza una esplendorosa processó per l'estrena de la primera part de l'església de Sant Antoni Abat i el trasllat a la mateixa del Santíssim Sagrament. Participen també ball de Santa Fe i d'altres que podien ser forans. Seguidament la mulassa, els gegants petits i els grans
Vilafranca del Penedès	1771	"...dels balls de bastons..."	No s'indica	Anotació 3 dies després de la de Vilanova, realitzada pel baró de Maldà que visita la Festa Major de Vilafranca. Indica pel dia 29 i 30 d'agost que després dels balls de bastons seguien el ball de Santa Fe i dels Valencians
Sant Quintí de Mediona	1818	Anotació al llibre de comptes referent a 1818 de la confraria de Sant Roc, Sant Sebastià i la Verge de les Neus		

* En la majoria de casos, especialment els més reculats, es troba documentat el ball de bastons gràcies al fet que s'especifica amb detall una celebració excepcional o com en el cas de Sitges, la despesa és prou rellevant per estar dins d'un recull de comptes. Per tant es fa palès que el ball de bastons al segle XVIII estava molt estès en la zona d'influència de Sitges i era habitual la seva participació en les celebracions, de la mateixa manera que d'altres balls populars. ** Dades extretes de: VILARRÚBIAS CUADRAS, Daniel. *El ball de bastons a Igualada. Un element de distinció festiva i de protocol (s.XVII-XX)*. - ARROYO i JULIVERT, Salvador. *Un cop fort i sec: història del ball de bastons del Vendrell (1733-2008)*. - ORRIOLS i SENDRA, Xavier. *Bastons a Vilanova*. - RIBAS BELTRAN, Antoni. *Bastons! Història del Ball de bastons a Vilafranca del Penedès (1771-2019)*. - Diversos autors: *Els balls de bastons*.

rència a ball de bastons ja és habitual pel ball que coneixem avui dia, trobant per exemple els diversos apunts a Igualada en anys molt propers (1733, 1734 i 1738) on s'indica el "ball de bastons" en els tres casos i en un apunt d'una segona font documental es parla de "bastonets" quan es referència també al ball de bastons.¹³

EL BALL DE BASTONS A SITGES, REFERENT AL GRAN PENEDÈS

Seguint les referències d'Igualada en el primer terç del segle XVIII, també es troben documentats com a "ball de bastons" els primers apunts sobre el ball en poblacions properes a Sitges (veure quadre adjunt). Observant-se també que en més d'un d'aquests documents els balls de bastons anotats no eren únicament el del lloc on es feia la celebració sinó de diverses poblacions que hi anaven a realitzar el ball, i per tant es denota com d'estès ja es trobava. Cal destacar com a darrer detall però important, que amb aquesta descoberta la referència del ball de bastons a Sitges passa a ser la segona més antiga coneguda a tot el conjunt de poblacions de la Vegueria Penedès i per tant, un ball que actualment a Sitges té una trajectòria centenària de continuïtat, passa a ser dels més antics documentats i en pocs anys celebrarà els seus 300 anys d'història. ■

¹ TOMÁS SANAHUJA, Eduard. *Corpus: La Festa. Història i evolució del Corpus de Sitges (1360-2017)*. Ajuntament de Sitges/GES. 2017. p.68.

² TOMÁS SANAHUJA, Eduard. *Les confraries i festes sitgetanes davant de la il·lustració i les prohibicions de Carles III*. Butlletí del Grup d'Estudis Sitgetans, núm. 168.

³ FONTANALS, Blai. *Els misteris de l'Arxiu Parroquial. La Xermada*, núm. 37. p. 17-20.

⁴ *Als sitgetans que amen la cultura i el bon nom de llur vila. El Eco de Sitges*. 1 de novembre de 1930.

⁵ S.A.R. Montserrat. *El Eco de Sitges*. 11 d'octubre de 1931.

⁶ *El Eco de Sitges*. 18 de gener de 1931

⁷ *El Eco de Sitges*. 27 de setembre de 1931

⁸ FONS PERSONALS - 5D28. *Fons Farret i Raventós, Pau*. Arxiu Històric de la ciutat de Barcelona.

⁹ *Estado de las cofradías, hermandades y congregaciones correspondientes a Vilafranca del Panadés (sic) junto con los pueblos de su partido remitida por el alcalde mayor, José Ignacio de Castellói*. CONSEJOS, 7106, Exp.65, N.2. AHN. PARES

¹⁰ Tot i la destrucció d'alguns d'ells en l'inici de la guerra civil, se'n van salvar una bona part, per exemple el del Roser, gràcies a que Jaume Daví, juntament amb d'altres sitgetans, els van amagar dins del Palau Maricel. FONTANALS, Blai. *La destrucció de l'Art Sacre Sitgetà. Memòries de Jaume Daví i Mañosa*. Ajuntament de Sitges, 2018.

¹¹ FORNS, Miquel. *Uns balls forasters l'any 1734*. *La Xermada*, núm.16. p.3-7.

¹² Diversos autors. *Contents i enganys. Ball de bastons, ball de diables, moros i cristians i les noces de Ramon Berenguer IV*. www.festes.org.

¹³ VILARRÚBIAS CUADRAS, Daniel. *El ball de bastons a Igualada. Un element de distinció festiva i de protocol (s.XVII-XX)*.

DEPORTATS SITGETANS A L'ALEMANYA NAZI

JORDI MILÀ

L'any 2005, l'Assemblea General de les Nacions Unides proclamava el 27 de gener com a Dia Internacional de Commemoració Anual en Memòria de les Víctimes de l'Holocaust. S'havia escollit aquell dia per commemorar l'alliberament per part de les forces soviètiques del camp d'extermini d'Auschwitz-Birkneau, l'any 1945.

Fou també un 27 de gener, però de 1941, el dia que quatre sitgetans entraven junts al camp de Mauthausen. Eren l'Enric Miralles, en Tomás Iglesias, en José Egea i el seu fill, també José, qui aquell mateix dia complia vint anys.

Seria fàcil dir que en aquell moment començava l'infern per a ells, però això seria falta de veritat. L'infern per a ells havia començat feia temps, molt abans de pujar en aquell tren que els faria travessar la gèlida Alemanya de nord a sud fins a arribar a Àustria, a la vora del Danubi..., a Mauthausen.

Aquells homes, com tants altres, havien fugit d'una Espanya derrotada i, havent deixat enrere família i amics, havien conegut la deplorable situació dels camps d'internament del sud de França on les autoritats franceses els havien reclòs en instal·lacions mancades de gairebé tot. D'allí només podrien sortir per tornar voluntàriament a Espanya, o per incorporar-se a la Legió Estrangera o a les Companyies de Treballadors Estran-

gers. Ells acceptaren la darrera oferta, integrant-se en aquelles Companyies, que tot just es constituïen per treballar a les zones fronteres reforçant posicions defensives que intentaven blindar França dels alemanys.

Començada ja la guerra foren fets presoners per la Wehrmacht, i duts als Stalags (presons) per tal de veure quin seria el seu destí. I el destí fou l'infern anomenat Mauthausen.

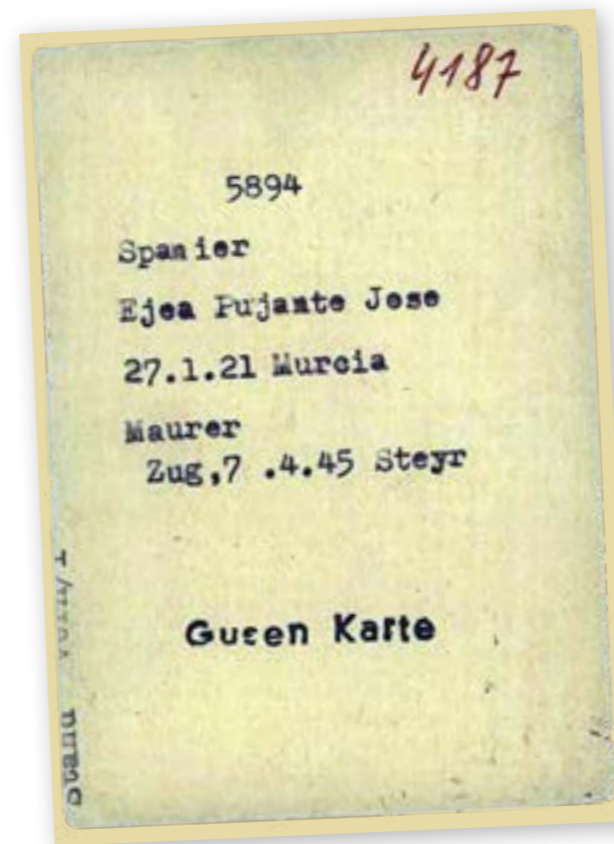
L'entrada al camp significa un xoc amb la dura realitat que a partir d'ara els envoltarà. Aquells quatre sitgetans trobaren un camp ple d'homes famèlics, gairebé despulats que els hi demanaven allò que portaven a sobre. Era la imatge que els esperava a ells mateixos. Allò en què es convertirien.

A aquell infern hi havia arribat només dos dies abans un altre sitgetà, en Sebastià Arnan. I encara tres dies abans, el 24 de gener, en Josep López Martínez el sitgetà que havia format part del primer comboi de republicans espanyols arribats a Mauthausen l'agost de 1940, havia estat transferit a Gusen, el funest camp adjacent on serien traslladats els condemnats per la seva salut o l'escàs rendiment que d'ells podien treure les SS.

Mesos després, l'agost d'aquell 1941, hi entraria en Jaime Sánchez. El setembre ho faria en Manuel Garcia Crespo, sitgetà de naixement però establert a Sant Boi de Llobregat, i finalment al desembre ho faria el garrafenc Manel Calventós.

Deportats espanyols alliberats. Foto: MHC-Amical de Mauthausen (Fons Boix).

Documents interns referents a deportats sitgetans. Fons: Arxiu Arolsen.

De tots ells només en Jaime Sánchez morirà al mateix camp de Mauthausen, probablement per un maltractament. Tots els altres passaren un moment a o altre per Gusen, el funest camp adscrit al de Mauthausen, on eren conduïts els més dèbils, tocats ja de salut, i poc rentables per la funesta mecànica laboral que imposaven les SS. I allí deixaren la vida, convertint-se en el fum espès i dens que tot ho envoltava.

José Egea Garcia, encara seria conduït al Castell d'Hartheim, el macabre castell on s'experimentava amb la vida, i on deixà també la seva pròpia.

De tots aquells sitgetans arribats a aquell infern només el seu fill, en Josep Egea Pujante, el més jove d'entre els sitgetans deportats, aconseguiria aguantar fins a l'arribada, la primavera del 1945, de les forces aliades, i sobreviure a un infern que mai l'abandonà.

La deportació d'éssers humans en aquelles condicions constituirà la culminació d'una política de restricció, aparellada amb la voluntat explícita d'acabar materialment amb tots els elements que caminessin en sentit contrari al del règim feixista del III Reich.

Els testimonis que ens han arribat dels supervivents, entre ells el més proper a nosaltres, el d'en Josep Egea, il·lustra de manera punyent aquella barbàrie, aquella sense raó. Són mostres de l'atrocitat i el menyspreu absolut per la vida humana a la qual el mateix ésser humà pot arribar.

Però no només foren aquests els sitgetans que conegueren l'atroç realitat dels camps de concentració.

Altres dos sitgetans hi entraren també a altres camps, en aquest cas a Buchenwald, a prop de la ciutat de Weimar. Ho fe-

ren, en aquest cas, a conseqüència de la seva detenció en haver format part o col·laborat amb la resistència contra l'ocupació alemanya de França. Tant en Jaume Daví com en Joan Abella, havien aconseguit sortir dels camps d'internament del sud de França gràcies a les reclamacions que d'ells en van fer familiars, i s'havien aconseguit establir lliurement a França. Però l'inici de la Segona Guerra Mundial ho capgira tot. Com tants republicans espanyols establerts a França s'ofereixen a col·laborar activament en actes contra l'ocupació alemanya o contra els mateixos francesos col·laboracionistes. També ajudant evadits, com és el cas d'en Jaume Daví, qui sabem formà part de les xarxes Sabot i Sainte-Jeanne d'ajuda a evadits belgues.

Ambdós serien detinguts per les milícies col·laboracionistes, Abella, el juliol de 1943, Daví, el novembre de 1943, i duts a camps d'internament fins que finalment coincidiran en el mateix comboi que els durà a Buchenwald, on hi entren el 19 de gener de 1944.

Posteriorment, Daví serà dut a Mittelbau-Dora l'octubre de 1944, i a partir d'aquí se'n perd la pista. Encara que possiblement fos dut cap a un altre camp, o morís en les tristament anomenades marxes de la mort, que per tal d'evacuar els camps davant l'ofensiva alidada s'organitzaren la primavera de 1945.

Abella entrarà a treballar a les cuines de Buchenwald i al kommando Gustloff-Werke II, on feien motors d'aviació. D'aquí serà dut a Flossenbürg, al subcamp de Leitmeritz, on serà alliberat per les forces americanes el 29 d'abril de 1945. Començava ara una altra etapa de la seva vida. Lluny del seu Sitges, al que trigaria molts anys a tornar, ja només de vacances, però pel que sentia una gran devoció.

Aquestes biografies que han constituït el nucli de la recent exposició Sitgetans als camps nazis, que des del 9 d'octubre i fins al 22 de novembre ha pogut visitar-se a Can Falç, han pogut confeccionar-se amb informacions i dades que han vist la llum gràcies a la tasca que des del Grup d'Estudis Sitgetans, encarregat dels continguts de l'exposició, s'ha realitzat. Un repte que ha suposat alhora una gran satisfacció en haver pogut treure de l'oblit aquestes històries tan tràgiques com desconegudes. Seguir treballant en aquest sentit no és només un deure, és una obligació que apel·la directament a seguir difonent els valors que aquests homes defensaren i pels que molts d'ells moriren.

Aquest són els perfils d'uns homes que lluitaren, patiren i moriren en la lluita per un món millor per a tota la humanitat. Vides rescatades del silenci i l'oblit, a les que s'ha pogut aportar una mica de llum. Vides que son mostra també de l'aberració primerament de l'home per l'home, i encara posteriorment del desig d'enviar al pou de la història aquells que han perdut la lluita.

L'exposició, que ha suposat un èxit de públic, ha vist acomplert el seu objectiu de fer arribar a la gent aquesta realitat tan desconeguda a Sitges, i alhora dignificar el record i la memòria d'uns homes que patiren la barbàrie humana que significà la deportació.

De nosaltres, del respecte per mantenir viva la seva memòria dependrà que aquesta no sigui una derrota, sinó un pas més en la lluita de l'home per un món millor i més just.

La seva memòria, com la de tants altres, no s'oblidarà mentre sigui recordada. ■

SÀTIRA I HISTÒRIA LOCAL: 40+1 ANYS DE VERSOS IMPRESOS DELS DIABLES I DEL DRAC DE SITGES

Dels quasi 1.300 versos de diables i del Drac que hem pogut sentir a Sitges durant aquests últims 41 anys, decidir quin és el vers guanyador és una decisió impossible. *Nerons, Canals, la passitos, POUMS o pescadors?* Difícil, oi?

ALBA GRÀCIA

1953-54, el Drac. Arxiu Sebastià Giménez.
A sobre, portada de l'estudi d'Alba Gràcia
presentat al XXVIII Premi Folklore Jofre Vilà
de cultura popular i tradicional sitgetana.
I 2011, Ball de Diables, Marta Domingo.

1946, Ball de diables de
Sitges, Fons Joan Amades.

1950, Ball de diables de Sitges, col·lecció de L'Abans.

No t'espantis Llucifer...! Sàtira i història local a través dels versos del Ball de Diables i del Drac de Sitges, 1979-2019 és el títol de l'aproximació que recopila, ordena i analitza els versos del Ball de Diables i del Drac de Sitges amb l'objectiu de valorar aquestes sàtires com a font d'informació, per tal de conèixer el passat més proper del nostre poble, de la nostra comunitat. Ha estat premiat a la passada XXII Nit dels Premis Sitges, de la mà del Casino Prado Suburense, amb el premi XXVIII Premi Folklore Jofre Vilà de cultura popular i tradicional sitgetana.

L'objectiu de l'estudi és apropar el que es pot considerar una cultura i gènere literari de segona, com ho poden ser els versos dels diables i del Drac, cap al camp d'allò que decididament és catalogat com a font històrica, en un rerefons d'etnografia, de patrimoni. La recent declaració de la Festa Major de Sitges com a Festa Patrimonial d'Interès Nacional per part de la Generalitat de Catalunya el passat 2016 emmarca el treball realitzat.

L'estudiós, percussor, dinamitzador i comunicador folklòric local Jofre Vilà deixava per escrit la importància de la transmissió oral, com en els versos satírics, en el nostre patrimoni i en la cultura popular: "En el plantejament considerat com a patrimoni tradicional de la nostra vila haurem d'observar l'entroncament que poden tenir les restes actuals que han arribat fins a nosaltres per transmissió oral" (Vilà et altri, 2001). Així que, sàtira i història local s'entrellacen en els versos dels diables i del Drac per esdevenir una part intangible més del nostre patrimoni immaterial cultural sitgetà.

FER HISTÒRIA LOCAL: LA FONT QUOTIDIANA

Sí, en majúscules. Més enllà de les Fonts Històriques tradicionals –documentació notarial, correspondències, fotografies i hemeroteques infinites– la historiadora té davant seu un horitzó polifacètic de suports que ens ensenyen, o

ens xiuxieuen, el nostre passat. I més encara quan a partir del segle XX, comencen a proliferar noves formes de comunicació com el cinema, la ràdio, la televisió. *La Nouvelle Histoire* i els seus abanderats –Le Roy Ladurie o Pierre Nora– des dels anys setanta del segle passat que van posar sobre la taula la necessitat dels nous models de fer història, immersos en aflorar l'activitat quotidiana. I per aquest objectiu, quina millor manera de posar el punt de mira historiogràfic als masmedia i el consum de la cultura de masses. O en el nostre cas: els versos satírics dels diables i del drac en un escenari festiu.

ELS VERSOS SATÍRICS: MÉS ENLLÀ DE LA MÈTRICA

Si bé l'existència de diables a Sitges està documentada des de 1853, els versos satírics hem de suposar que s'introdueixen en algun moment de mitjans del segle XX. L'estructura del ball parlat dels diables a Sitges segueix el model penedesenc: el Llucifer lidera un grup de diables i una diablesa que, encomanats per ell, fan entremaliadures i malifetes. Els diables, cadascun d'ells recitant un vers en contra dels 10 manaments, lluiten en contra de Sant Miquel i l'àngel, representants del bé en aquesta lluita. El desenllaç, l'Àngel posa pau entre els dos bàndols.

A Sitges, a més, el paper de denúncia social no només recau sobre d'aquells amb dues banyes. I és que el Drac també satiritza: des de la seva arribada a Sitges el 1922, que el Drac ha manifestat una part de ball parlat, sense, però, escenificació. No serà fins als anys vuitanta del segle XX que prendrà el model actual de sàtira local i en consonància al ball parlat dels diables. Per tant, es pot considerar un dels dracs més emblemàtics i singulars de Catalunya, no només per la seva forma i inspiració marina, sinó pel fet que és l'única bèstia de foc centenària amb una representació d'un vers satíric. Avui en dia és un dels moments més esperats d'aquest escenari burlesc.

Sàtira i història local són els dos eixos amb els quals s'han revisat quasi 1.300 versos satírics. La sàtira és una eina de comunicació que ens permet dissenyar un missatge transgressor, de denúncia social i revulsiu, per engrescar la comunitat i fer-la participar, descarregant-la de les seves responsabilitats quotidianes i tensions socials. I d'altra banda, què és la història local? Tots aquells episodis del passat que esdevenen dins d'un context concretat en espai, Sitges, i en temps, en aquest estudi des del 1979, any en el qual s'imprimeixen per primera vegada els versos satírics del ball de diables de Sitges.

Tot i que previ al 1979 ja es representaven versos satírics per Festa Major, la colla del Ball de Diables de Sitges Colla Jove va prendre la iniciativa d'imprimir un fulletó amb els versos satírics per repartir pel públic. Els motius? Practicitat: d'aquesta manera tothom els podia conèixer, i la manca de microfonia en aquells primers anys ja no va ser un obstacle per poder riure, divertir-se, o d'assabentar-se d'episodis, de xafarderies. Es poden imaginar l'èxit? Tant és així que ja portem 40 anys amb aquesta pràctica. La Colla Vella de Diables de Sitges i els Diables de l'Agrupació de Balls Populars de Sitges s'hi sumen el 1982.

En un moment tan mediàticament delicat en relació a la llibertat d'expressió, presentar aquest treball al voltant de la sàtira arriba en un punt interessant de reflexió sobre els límits de la satirització politico-social, i sobretot, dels seus límits.

Quins són els límits que ens trobem en els versos satírics? Primer: la mètrica tre-

ballada, estrofes de quatre versos heptasil·labs, amb rima ABAB o ABBA. I segon: un context festiu, amb una codificació compartida entre l'emissor, el diable i el Drac; i el receptor, el públic. Ja ho diu Cubillos sobre si existeixen límits als versos, intentant que "...es procuri que en els versos s'hi declami, en lloc d'improvisar i bestieses sense solta ni volta, sàtira de debò, amb tots els ets i uts. Sense límits. Sàtira lírica, en lloc de banalitat toix. Aquest és el límit" (Cubillos, 2015). Els folkloristes coincideixen en afirmar que en cap cas els versos no han de servir per butlles personals ni impunitats absolutes: "...és evident que fins i tot aquest "espai festiu", per més excepcional que sigui (i que cal que ho sigui, pel bé de la tradició), també ha de tenir els seus límits, per amples i flexibles que siguin" (Cubillos, 2015). Sense anar més lluny, a Sitges, en aquests quaranta anys de versos satírics, hem viscut un parell d'episodis judicials al voltant de la (no)interpretació d'aquests límits, i d'un encavalcament del camp satíric al camp personal dels que representen el ball parlat.

"TE'N RECORDES D'ALLÒ?": QUAN L'EFEMÈRIDE ESDEVÉ HISTÒRIA LOCAL

Repasant els versos dels diables i del Drac també es rememora i es recorda l'experiència personal. També existeix un rerefons d'entreteniment, d'oci, de recordar i, sobretot, de gaudir amb les quartetes infernals. Amb aquest estudi, podem anar plegats a divertir-nos, a recordar el nostre passat, a rememorar l'experiència personal, a tornar a florir de la memòria espais i personatges enterrats, tornem a dibuixar un somriure entremaliat, i mig amagat, de l'esdevenir, i existir, com a comunitat.

A més a més, la sàtira compleix la funció de reforçar la pertinença vers un col·lectiu públicament determinat. Si es recita una broma amb un joc de paraules que el públic és capaç d'entendre la seva codificació, significa que les receptores de la informació comparteixen una identitat, uns mecanismes i estructures culturals que conformen l'imaginari col·lectiu compartit. Pseudònims de famílies, els mots, l'espai públic anomenats comunament pel poble, les anècdotes, la toponímia, i tot un seguit de coneixements ciutadans.

Els esdeveniments polítics locals sempre s'han mantingut com a bloc més utilitzat pels versos satírics. Si bé la presència ha evolucionat segons la dècada, els temes de la política municipal són el principal pòsit a l'hora de satiritzar l'actualitat. La tendència, a més, ha anat a l'alça, i si bé les cap als anys vuitanta i noranta les sàtires personals s'igualaven amb la política, cap al tombant del segle XXI, l'espai sociocultural i la política s'emporten tot l'interès.

També hem de ressaltar l'aparició de noms, referències i expressions de la cultura popular catalana i, en clau més local, la història i la trajectòria sitgetana. Un vers del 1983 de la Colla Jove ens exemplifica aquestes referències locals. En aquest cas, il·lustrem amb un vers que està ple de referències de personatges il·lustres de la història recent.

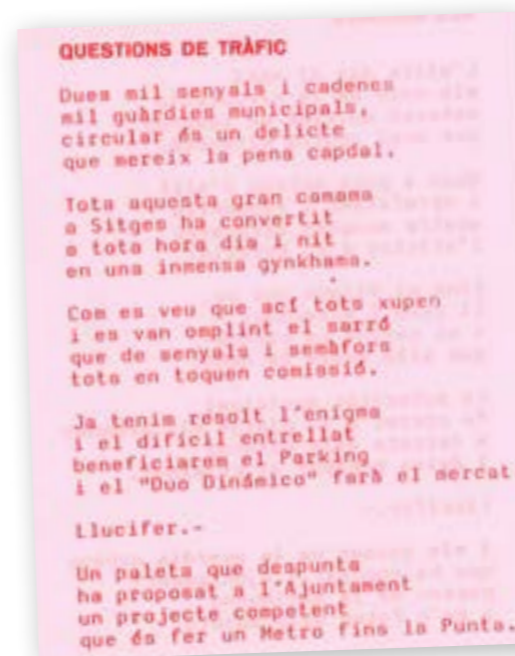
Apareixen temes, ja als anys vuitanta, que podrien ser perfectament de rigorosa actualitat, i inclús ens podríem passar que són problemàtiques exclusivament d'avui dia, però no és així. Existeixen temes enquistats, cronificats, ja presents a la dècada dels anys vuitanta i noranta. Us podeu imaginar quins són? Usos de l'espai públic i la convivència, manca de neteja de la via pública i desordre de l'espai públic, l'augment de promocions urbanístiques i la manca de control d'aquestes, turisme de mala qualitat, la venda ambulants a l'espai públic, problemes per accedir a l'habitatge, o l'incivisme descontrolat. Sense caure en dramatismes categoritzadors: els hi sonen, oi?

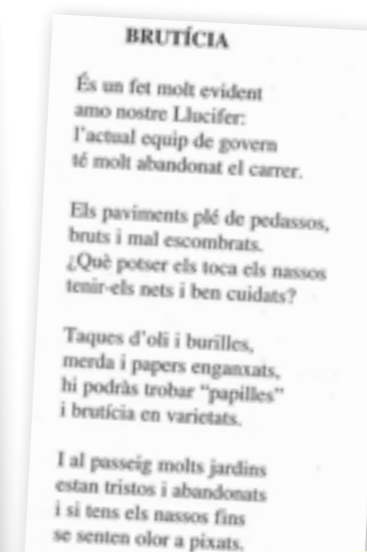
Diables representant el ball parlat, rodejats de gent, segurament al Cap de la Vila, 1972. Col·lecció Rocha Muntané.

SUMATORI TOTAL DE VERSOS 1979 - 2019 distribució temàtica per colla

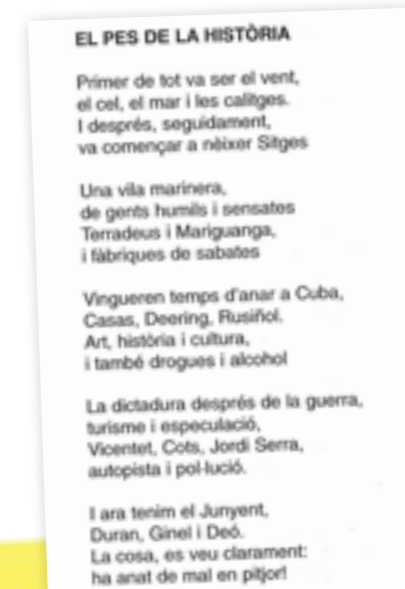
	COLLA VELLA	COLLA JOVE	COLLA DE L'AGRUPACIÓ	EL DRAC
POLÍTICA (523)	155	158	146	69
ESPAI SOCIOCULTURAL (521)	140	147	137	102
SÀTIRA PERSONALITZADA (173)	61	31	59	27
ALTRES (42)	16	16	4	2
TOTAL	1.259			

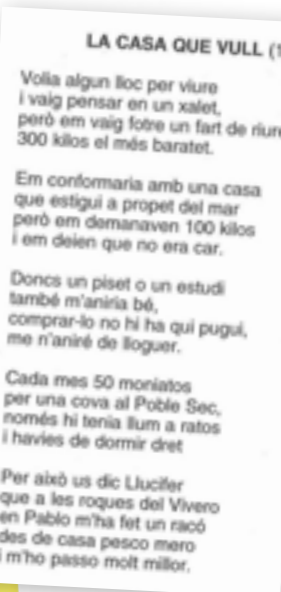
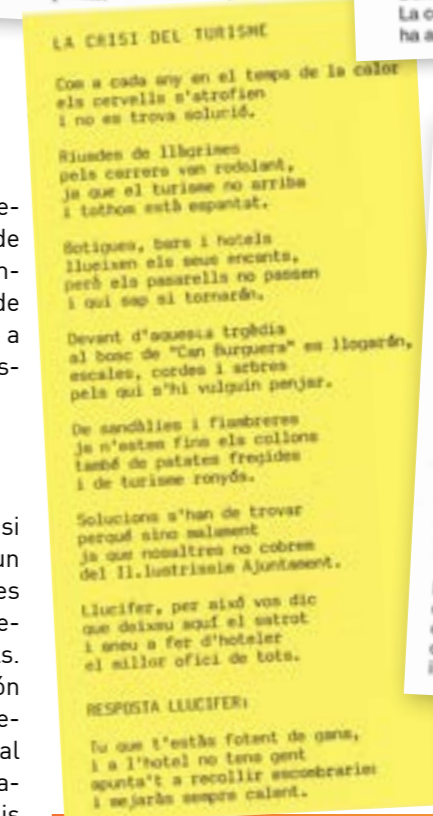
Agrupació de Balls Populars de Sitges, 1984

Colla Vella, 1982

Colla Jove, 1983

Colla vella, 2000
Colla Jove, 1980

enguany, aquest estrany i pandèmic 2020, també ha penetrat de manera intrínseca a la representació dels versos de les tres colles de diables. Aquests 40 anys de versos impresos han tingut un darrer any únic: la sàtira en temps de Covid-19 també s'ha passat en escenaris digitals, i gràcies a Ràdio Maricel, el passat 23 d'agost del 2020 es van poder escoltar en *streaming*.

SÀTIRA DEL FUTUR: MÉS POETES I POETESSES INFERNALS

Han provat de fer una quarteta? Us heu parat mai a pensar si seríeu capaços de fer rimar quatre versos amb un sentit i un missatge a comunicar, tenint en compte les eines satíriques que utilitzen els banyuts i el Drac? No és fàcil, oi? Seria interessant fomentar i propiciar més poetes o poetesses infernals.

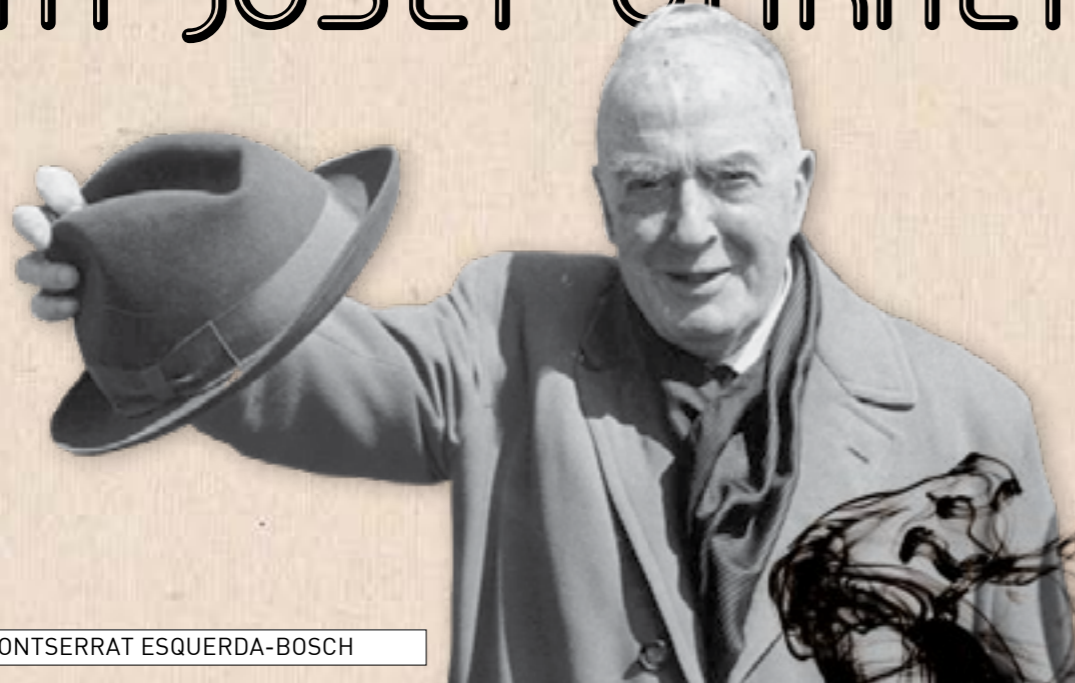
En definitiva, els versos dels diables i del Drac, doncs, són una veu més, escenificada com un altaveu, i també ens permeten apropar d'una manera satírica i irònica a la història local més propera. La construcció de la història local des de la infra-història que representen entre altres, els versos: testimonis o espurnes de les vides viscudes a Sitges dels darrers anys. ■

A Ramon Soler Fernández, d'entre moltes coses, diable de la Colla Vella de Diables de Sitges i un dels gran trobadors satírics sitgetans.

Bibliografia
Vilà, J., & Altres. (2011). *Sitges, l'encant de la tradició*. Sitges: Ajuntament de Sitges.

Cubillos, J. (2015). "En defensa d'un suposat límit en els versos dels diables". *La Xermada*, 47.

SITGES-CORRELENGUA 2020, ANY JOSEP CARNER

MONTserrat ESQUERDA-BOSCH

Des de l'any 1996, el Correllengua treballa per a la difusió de l'ús de la llengua i la promoció de la cultura popular de les terres de parla catalana, des d'una aposta lúdica, festiva, participativa i transversal. El Correllengua va sorgir l'any 1993 a l'illa de Mallorca, inspirat en la Korrika del País Basc, amb la finalitat de demostrar la vitalitat de la llengua catalana i fomentar-ne l'ús social. El 1995 es comença a fer al País Valencià i a partir del 1996 la Coordinadora d'Associacions per la Llengua (CAL) va agafar el compromís de portar el moviment a la resta dels territoris de parla catalana.

El Correllengua es vertebrava amb el pas de la Flama, l'element simbòlic i cohesionador de tota aquesta iniciativa, tal com també ho és la lectura del Manifest del Correllengua. A banda, es realitzen tota mena d'activitats de caire lúdic, festiu, pedagògic i reivindicatiu. Alhora, pretén implicar tothom en la seva defensa. En definitiva, una manera festiva i oberta de celebrar la catalanitat, al carrer, sense complexos i en positiu.

A més, el Correllengua sempre ha volgut reconèixer i retre homenatge a la vida i l'obra d'escriptors, artistes o activistes que s'han significat per la seva vàlua i també pel seu compromís envers la llengua i la cultura catalanes.

Aquest any la CAL ha triat Josep Carner Puig-Oriol (Barcelona, 1884 – Brussel·les, 1970), just ara que en celebrem els cinquanta anys de la seva mort. Carner va ser reconegut des de molt jove com "el príncep dels poetes catalans" per la renovació que va fer de la poesia, de la llengua i de la prosa, i perquè creà un nou estil de periodisme polític.

Llicenciat en Dret i en Filosofia i Lletres, el 1921 ingressà en la carrera diplomàtica. Exercí càrrecs a Gènova, San José de Costa Rica, Le Havre, Hendaia, Beirut, Brusselles i París. Durant la guerra civil espanyola es mantingué fidel a la República i no tornà a residir mai més a Catalunya. Quan tenia previst fer-ho li sobrevingué la mort.

Sitges va tenir la sort de comptar amb la presència de l'il·lustre poeta almenys dos cops que tinguem documentats, a la Festa de la Poesia de 1918 i als actes organitzats pels Amics de les Arts l'estiu de 1925. Tanmateix no seria gens improbable que hagués fet altres visites al poble molt abans on hi tenia amics.

Per a ser precisos hem de dir que primer van arribar els seus versos abans que la seva còrpora de "modernista escàpol", més en la indumentària que en la poesia, diu Manent.¹ A principis de segle es presentava, "reptador i estrident", tal com el descriu Gaziel: "Alt, ben plantat, Carner no devia tenir encara vint anys, o tot just els devia haver fets, quan sorgí –precisament del cor de la Barcelona vella— amb una cara fresca, arrodonida i llisa, com una síndria d'Els fruits saborosos, encara no nats: vestit de pana lleonina, el gec cordat fins dalt, una xalina blava amb pèsols blancs, que li guarnia el sobtabarba, un enorme capell negre, d'ales airoses, a la manera "bohèmia" o "modernista" del temps,² uns guants molt clars i unes sabates de color canari.³ Era un dandi-poeta d'una mena mai vista. L'estol, patriarcal i resclosit, dels poetes floralistes es quedà literalment esparverat de veure aquella estranya figura."

Anys més tard vesteix com un lord anglès i vol ser una mena d'arbitre elegantiarum. Llavors les armilles són de luxe, es-

pecialment les blanques. Ni en la primera època duu els cabells a collibè com Ventura Gassol, ni va desplanxat o llantiós. En el fons Carner vesteix així pour épater, no perquè s'hi senti còmode, ni s'hi deixa anar com en Rusiñol i el seu estol. Es veu que era un espectacle veure aquell imitador de mig bohemis mig dandis que es complaïa a més a donar-se el pompós títol, encara avui habitual a Mallorca, de missèr que ell ortografiava micer i el DIEC misser.

Dèiem que arriben primer els seus versos perquè l'any 2002 Ignasi M. Muntaner⁴ donava notícia d'unès poesies primerenques de Josep Carner a *La Voz de Sitges* que tenia la seu al carrer del Progrés núm. 2 bis (després Illa de Cuba). Amb només tretze anys hi publicava set poemes que corresponien al seu tempteig modernista, entre el 5 de desembre de 1897 i el 26 de juny de 1898. De cap d'aquests set poemes n'ha quedat constància als llibres posteriors de poesia.⁵ Muntaner apunta la relació universitària de Josep Carner amb el sitgetà Rafael Font –que llavors vivia al carrer de les Parellades núm. 20, el seu pare era el notari Felip Font Falp—, i amb qui Carner coincideix a la Universitat de Barcelona entre 1897 i 1901 tot i que Font és vuit anys més gran. Aquest seria el punt de partida perquè Carner publiqui al setmanari sitgetà. De fet el primer poema és dedicat a aquest "amic", porta data de 3 de novembre i surt publicat el 5 de desembre. Dels dos primers versos potser en podem deduir que es coneixien de molt abans o que comença amb una hipèrbole. No podem descartar una visita a Sitges en aquella època, el Cau Ferrat ja era obert i la fama convidava.

A MON AMICH RAFAEL FONT

¡Que gran és nostre amor! Durant la vida

No ens hem separat mai;

Les alegries sempre han sigut mútues,

Sempre hem partit els dolorosos plays. [...]

I encara hem de sumar-hi un altre poema publicat a la premsa sitgetana i no recollit tampoc fins ara en cap llibre carnerià.⁶ L'hem trobat al núm. 7 del *Baluart de Sitges* (15-IX-1901). Els del setmanari feliciten l'estimat col·laborador per haver obtingut la Flor Natural en el certamen celebrat a Olot, "i quina festa sigué presidida pel doctor Robert, qui pronuncià un brillantíssim discurs en defensa de la llengua catalana".

FLOR DE GESSAMÍ

El teu front, qu' envejaria

el més aymat serafí,

es blanch, blanch, videta mía,

com la flor del gessamí.

Es el teu bras que reposa

dolsament demunt mon si,

blanch, blanch, blanch, ma dolsa hermosa,

com la flor del gessamí.

Y ton ánima, que 's tanca

dintre son calzer diví,

es molt blanca, molt més blanca

que la flor del gessamí!

Retrat de Josep Carner.

Gràcies al primer tom de l'ECOC 1/1 hem localitzat un altre poema de 1906 dedicat a "Garraf". Un sonet presentat als Jocs Florals de Barcelona d'aquell any i que formava part del recull *Per avall de Catalunya* i sols publicat al II Llibre de sonets de 1907, després va desaparèixer en les edicions posteriors. El recull inclou altres poemes inspirats en la vila del Vendrell, Tamarit, la pedrera romana del Mèdol, Salou, Tarragona, Siurana,⁷ les oliveres, els garrofers... potser producte d'un viatge per la costa? Potser amb parada i tot a Sitges a casa de l'amic?

*Tes perfidies son lentes, may cançades,
monstre espantós de grapes a la mar;
les vides aprop teu son aturades
per la fascinació del teu mirar.
Tens fontanes que'l seny fan divagar
y ocults tresors de verdes flamarades,
genis infirms y bruixes refinades
qui's fonen en el gris del penyalar.
L'onada entra en tes cales ab pahura,
plana en tes coves l'aura presonera
y donen tos abims negres concells.
Y ta esquisida iniquitat perdura,
y es esquerpa als ciclons ta cabellera
erichada y cruel de tronchs vermells.*

Aquell fill únic de l'Eixample barceloní, que visqué en una casa plena de llibres i periòdics, nen prodigi que fou batxiller amb només tretze anys, havia coincidit amb un altre sitgetà, Josep Roig Raventós (1883-1966), a l'escola de Sant Miquel del carrer del Governador de Barcelona a partir de 1892.⁸ Aquesta "era una casa vetusta, senyorívola, amb jardí i grans arbres, que donava al carrer de Montsió. Ell sempre era el primer de la classe. Jo el darrer", explica Roig,⁹ i continua: "Finit el batxillerat, les nostres vides es feren divergents i, després de finir els nostres estudis universitaris, tornaren a ajuntar-se, perquè ell era d'un jurat on jo vaig obtenir un premi humil. Ell advocat, jo metge. Com un amic paternal, féu miracles perquè jo fos admès a la Casa de Maternitat, com a metge intern. Recordo la visita que férem a en Cambó, cercant una recomanació. Fou per a mi guiatge en les primeres proses curtes. Els seus consells han presidit per sempre més les meves obres. Ell fou qui va aconsellar-me que escrivís novel·les. Després vaig ésser el metge dels seus fills del seu primer matrimoni, fins al dia que va acomiadar-se de mi donant-me la condolença per la mort del meu fill, amurada de conformitat cristiana. [...] Encara ara conservo com un tresor una poesia en francès que em dedicà en entrar com a metge intern a la Casa de Maternitat. [...] A mi, al seu costat, també va tocar-me una mica de glòria empeltada pel seu geni. Es féu popular la dedicatòria que em posà en un retrat seu pintat per en Galí: "A en Roig i Raventós, alt i bo". Com es féu popular la cançó que cantava, amb música del mestre Morera: "Roig i Raventós, espuma del mar, del mar del subur." Aquesta 'espuma' que substituï el meu nom, motivà que molts em cridessin 'amic espuma'. Tant és així que la meva muller em va fer un present, que era un model de vaixell català fet per un cèlebre mestre d'aixa de Blanes, i li posà per nom Espuma del mar".

El poema en francès que dedicà Carner a Roig no l'hem

trobat però n'existeix un altre de la mateixa època i inclòs al Primer llibre de sonets de 1905.¹⁰ Sembla que va ser escrit a raig un dia que passejaven plegats per un suburbi en veure una dona jove amb un infant al braç:

LES TARDES CLARES

*Oh aquelles tardes plenes de llum y de tendresa
quan es el nostre cor infinitament clà;
aquelles tardes qu'un camina ab més franquesa,
que s'aquieta l'amor i la ciencia s'en va!
que per tot hi sentim rialles colegiales,
y baixa una pols d'or als arbres serenats,
y tot el cel es viu d'una gran joya d'ales
y caminem discrets de tan enlluernats!
y les coses somien y canten per instint
y en els balcons hi ha flors y hi ha dones cusint,
y la clarô es tranquila y el vent és bondadós,
y en els terrats hi ha dones y voleyants blancôs,
y pel carrê, qui vessa de crits y caminâs,
hi passen dones fresques ab un infant al bras!*

Amb el príncep dels poetes catalans, "capità del nostre poètic escamot –segons J. M. de Sagarra–, els migdies al Passeig de Gràcia ens passejàvem altívolament noucentistes".¹¹ Carner hi passeja la seva figura de dandi acabada d'estrenar, "amb americana de pana, xalina i capell ample, mentre de cua d'ull se'ls miraven les futures reines de la festa i llurs papàs preocupats per l'alta promoció matrimonial de les filles".¹² És aquí on un dia veu dalt d'un cotxe Carmen de Ossa Vicuña, la jove xilena que l'enamoraria i per qui viatjaria el 4 de juny de 1915 fins a Xile via Magallanes per a prometre's i casar-s'hi, dos anys després del flirt ocular. Carner s'endú uns pocs diners avançats per Prat de la Riba i unes cartes de recomanació de Miguel de Unamuno. El jaqué li paguen allà els prohoms catalans. La posició econòmica de Carner llavors era molt justeta. Dit i fet. A la tardor retrobem la jove parella instal·lats al carrer de Pomaret del barri de Sarrià de Barcel·lona.

No tenim constància de si aquell primer diumenge de setembre de 1918 arribà a Sitges acompanyat de la seva esposa a la Festa de la Poesia que se celebrava en substitució dels antiquats Jocs Florals. Amb la plena complicitat dels noucentistes locals, els noucentistes barcelonins de La Revista i altres noms vinculats al projecte de Terramar, i sota la reialesa graciosa de Maria Teresa Benaprès, li fou adjudicada la Flor Natural (i els cinquanta drets) pel seu recull *Esparses*¹³ on, segons Salvador Soler Forment,¹⁴ sembla cantar el cel sitgetà:

*Hi ha una dea en aquest cel
de clara turquesa;
de la sesta allunya el tel,
s'allarga amb peresa;
ja ha minvat la xafogor
i se sent un regueró
com una sorpresa,
i un ocell canta allí baix
i el sol besa de biaix
una rosa encesa. [...]*

Per a Soler, aquest premi ve a ser "ultra un merescut guardó al príncep dels nostres poetes, un homenatge a l'obra de l'Institut d'Estudis Catalans en la fixació del nostre llenguatge,

on excel·lia la poesia carneriana. *El Baluard de Sitges* (14-IX-1918) publicà "Recança" i "El núvol"¹⁵, i *El Eco de Sitges* (8-IX-1918) també reproduí el primer poema.

Vuit dies més tard el trobem a Vilanova i la Geltrú on se celebraven també els Jocs Florals –allà no canvien de nom–. Hi participa i guanya premi amb el poema "Cançó del daler conhortat per un arbre". Allò que no diuen les cròniques és si hi anà a recollir el premi. El poema fou publicat a la revista *Vila-Nova* (núm. 21, 2a quinzena setembre 1918) junt als altres guanyadors. Un any més tard el publicava *La Veu de Catalunya* (13-IX-1919) amb el títol "El conhort", i així apareix recollit a *L'oreig entre les canyes*:

*Qui encara l'amor no esguarda
i li reca ser-ne franc,
que se'n vagi a mitja tarda
a esperar sota un pollanc;
que somrigui a les pruïges
de l'oratge, un d'esment;
que es recolzi entre les tiges,
i l'esguard vagi cloent.
Rosa i lilà
l'amor és un'ombra,
rosa i lilà,
la vui per caçà. [...]*

I encara una tercera festa literària durant aquella primera quinzena de setembre de 1918 té lloc al Garraf perquè se celebrava el XXV aniversari del Cau Ferrat –els dies 14 i 15 de setembre. És una commemoració-evocació d'aquella Meca del Modernisme que queda ja definitivament superada per les activitats i les realitzacions del nou ideal d'ordre i de bellesa. Josep Carner, el poeta noucentista per excel·lència, que ha cop-

sat en directe a Sitges aquesta harmoniosa convivència entre dues estètiques durant la Festa de la Poesia, comenta la celebració de l'aniversari de Barcelona estant: "Sense en Rusiñol, Barcelona no seria ben bé Barcelona. Sitges no existiria. Sense el Cau Ferrat, sense el nostre juvenívol aturament en les curiositats i novetats espirituals que el Cau Ferrat simbolitzava, nosaltres, que tenim a la testa els primers cabells blancs, no hauríem estat ben bé joves. Pel Cau Ferrat hi suren versos i músiques, colors i frisances, com a ombres insepultes de nosaltres mateixos. Coronat d'argent, en Rusiñol, rei d'un infinit reialme d'amistat, enlloc de tirar la copa al mar, hi beu nèctar de popularitat i de joia. Jo, tan sols no havent pogut avui, malaurat que sóc, tornar a veure la mar graciosa de Sitges, el saludo de lluny estant, amb l'esperança que ell, màgicament, em vegi cavalcant en un dels blancs torterols de son cigar, i fent-li cortesia."¹⁶

Tot i la plenitud noucentista sitgetana, el Cau Ferrat i Santiago Rusiñol no han estat bandejats sinó que conviuen tots dos cenacles culturals harmoniosament. La nova promoció pot utilitzar el vell recinte del baluard per a una munió de tertúlies i de lectures poètiques activades per la generació que, en paraules de Carbonell i Gener, "tenia el Glossari a la taula de nit".

Uns anys més tard, els Amics de les Arts hi organitzaren una sèrie de conferències l'estiu de 1925. Josep Carner, malgrat que llavors ja era vicecònsol a San José de Costa Rica, tingué ocasió d'atansar-se a Sitges dos dies, el 2 i el 16 d'agost. Salvador Soler evocava així aquells dies d'estiu: "Rere en Carles Capdevila, que llegí al Cau una biografia de Santiago Rusiñol [el dia 26 de juliol], vingué en Lluís Bertran i Pijoan [el dia 2 d'agost] a la meua llar sitgetana, acompanyat d'en Josep Carner, que, abans d'encetar-se la lectura dels poemes bertranians, ens delectà amb el treball que, arran de l'aparició de En el límit d'or, publicà a *La Veu de Catalunya*, sota el títol "Tant del llorer secular" [...]

Amb emoció intensa, recordo que fou en el refector de casa meua [al carrer Major núm. 37] on Josep Carner escriví, en aquella avinentesa, i voltat d'admiradors, l'alada poesia "A Sitges" [després coneguda amb el títol "Madrigal

tinguts en els seus llibres, i obtingué l'adhesió i l'entusiasme del selecte auditori, que li tributà cordialíssimes ovacions. Encara hi hagué, per a gaudi de tothom, contalles d'anècdotes, com a acabament de l'acte i entreteniment de l'obsequi de llaminadures, malvasia i xampany amb què en Planas i Robert obsequià el poeta i altres amics dilectes. [...]"¹⁷

I acaba Soler: "I així com d'en Rusiñol, a Sitges, en tinc mentalment gravada la imatge florent al clar de lluna, veig en Carner passejant a ple sol, pel passeig màxim de la Ribera, redreçada la seva testa vers la verdor fimbrant de les palmeres."

El poema fou publicat a *La Punta* (23-VIII-1925), el diari que dirigia el seu amic Rafael Font Torralbas. *El Eco de Sitges* no el publicaria fins al 2 d'agost de 1931. Finalment Carner l'inclouria en el llibre *El veire encantat* de 1933.

A Sitges
O Sitges, cel i mar,
mar al peu, clavells al riu,
blanc d'espuma que enlluerna
la capçada de l'estiu
...
I jo al meu, sobe i mitge,
dura en una flor ben blau
dura en una margarida,
ull de sol, alle de neu

a Sitges", esdevinguda antològica, el manuscrit original de la qual servo com joia preadíssima. Al cap de vuit dies [el 16 d'agost], Josep Carner honorava el pati sitgetà del gran patrici Josep Planes i Robert [al carrer Major núm. 49], ex batlle de la vila. L'il·lustre poeta començà la festa posant de manifest com aquelles reunions tenien un significat semblant a les que, temps enrere, donaren renom a Sitges, però potser amb un grau evident de superació, ja que, si de les anteriors no tenien l'espectacularitat [es refereix a les festes modernistes], en canvi, guanyaven en amor a la nostra llengua, noblement dignificada, com també en gravetat d'ambient, puix, en ple Directori Militar, evocaven la tragèdia dels cristians de les catacumbes.

Tot seguit Carner donà a assaborir diversos treballs con-

El mestratge de Carner i dels seus versos continuà present a Sitges i a Catalunya malgrat la distància que el separava de Brussel·les estant. Veiem-ne uns quants exemples. El primer el trobem a la capçalera de *Baluard de Sitges* (9-VIII-1931) on una sentència seva il·lustrava l'ideari del setmanari: "L'Estatut és un magnífic exponent de la força catalana, no hi ha mesura que, un cop aprovada, pugui fortificar més la República."

El març de 1959 Albert Manent va fer una conferència al Retiro sobre l'obra del poeta. Vuit dies abans Tirant havia evocat la seva estada a Sitges. És l'any de la publicació del volum d'homenatge a cura de setanta-dos autors amb què es volia celebrar els setanta anys del poeta i en el qual participaren dos sitgetans, com ja hem comentat.

La composició poètica més celebrada a Sitges té també doble versió musical. La primera és de Jordi Panyella, musicada com a americana i estrenada per la Pasqua de 1970. Abans, el 1964, Panyella ja li havia musicat, també com a americana, "Cançó de l'amor matiner". L'altra versió musical fou estrenada el 27 de setembre de 1975 a càrrec de la Coral del Patronat, del músic alemany Bernat Rövenstrunk (1920-2010), un enamorat de Catalunya. Home dotat d'una gran cultura i poliglòt notable, el 1948 viatja per primer cop a Catalunya invitat pel compositor Jaume Padrós. Aprèn el català al llarg de les seves estades posteriors i esdevé un gran coneixedor de la música popular i també de la música antiga catalanes, coneixements que emprà per a les seves composicions. De Corbera de Llobregat estant on estiuejava, el 1974 fa una visita a Sitges —que ja coneixia com a capital turística— i fa coneixença casual amb Ventura Sella. Manteenen una profitosa conversa de la qual en Ventura Sella deixa constància en l'article "Un alemany amic de Catalunya" (15-IX-1974), i al cap d'un any —sigui per mor de l'amistat o una

Dins els actes de la Festa Major del 1975, Vinyet Panyella publicà al programa de festes una evocació de les dues estades de Josep Carner a Sitges. A més tingué lloc la instal·lació del plafó ceràmic a la paret lateral de la parròquia que reproduïx el madrigal, cinquanta anys després d'haver estat escrit. I per acabar de reblar el clau, David Jou li dedicà el poema "Alegria per uns versos del senyor Josep Carner":

Anunci aparegut a 'L'Eco de Sitges' el 7 de febrer de 1971.

*El carrer avui és un xic
més vibrant, més ple, més ric
que no pas el carrer antic,
oh Carner, pels vostres versos.*

*Tant de bo que tot passant,
mig llegint i mig badant,
poc a poc anés quedant
en els pensaments aquesta*

*voluptat i voluntat:
blanc d'Espanya, claredat,
ordre, calma, netedat,
cultura, pròspera riquesa,*

*i que això que "tota plaus"
ressonés en blancs i blaus,
mots presents, reblats com claus,
altre cop ja veritables!*

*I me'n vaig, havent llegit,
entre tarda, vespre i nit,
pels carrers, ple de desigs
que ni el llarg riell no encalma.*

Festival - Homenatge a Josep Carner

Dia: Dimecres, 10 de febrer de 1971
Hora: 22.30
Lloc: **Teatre Prado**

1.ª Part

Conferència a càrrec del Dr. ANTONI COMAS PUJOL, catedràtic de Literatura Catalana de la Universitat de Barcelona.

2.ª Part

Escenificació del poema "Museu Zoològic" de Josep Carner, per "El T. A. P." dirigit per Jofre Vilà.

A l'entreacte serà inaugurada una exposició de pintures i dibuixos amb temàtica «Carner» del pintor Ramon Pujol i Boira.

altra raó—, el cas és que posa música al poema i la partitura és publicada a *El Eco de Sitges* (27-IX-1975), "Sitges, Carner i Rovenstrunde".

El dimecres 10 de febrer de 1971, a dos quarts d'onze de la nit, es va retre homenatge pòstum al Príncep dels Poetes catalans. Al Prado el catedràtic Antoni Comas hi va fer una conferència i s'escenificà el *Museu Zoològic* (1963) a càrrec del grup T.A.P. dirigit per Jofre Vilà, i s'inaugurà una exposició de pintures i dibuixos amb temàtica carneriana del pintor Ramon Pujol Boira. L'acte no va ser tan nombrós com s'esperava —potser hi va influir l'hora de la convocatòria— i molt em temo que la segona part no entusiasmà gaire el cronista del setmanari car acabava dient: "i passem un vel d'oblit pietós pel que després s'esdevingué, a l'escenari".

El poema va coincidir amb la campanya popular "Volem Sitges net" i va inspirar un article a P. que va lligar els dos elements "Rajoles i escorbres" (*El Eco de Sitges*, 13-IX-1975).

I finalment ens cal ressenyar la segona dècima que Xavier Lloveras dedica a Sitges en el seu llibre *Les illes obstinades* (1987), i molt explícitament a tres dels poemes que l'han cantat: Josep Carner, J. V. Foix i Joan Salvat-Papasseit.

SITGES II

*Oh Sitges, quin madrigal
del Príncep dels Verbs d'Estopa!
Les ones —grans glops de sopa—,
amb les espumes de sal,
corren, amb l'aire malalt,
entre el cel i les calitges,
cap a la platja i les roques.
El sexe, si no me'l toques,
es reparteix sempre a mitges:
A cor què vols, què desitges. ■*

¹ Albert Manent. 1969. *Josep Carner i el noucentisme. Vida, obra i llegenda*. Barcelona: Ed. 62.

² Un xamberg magnífic d'ales amples i copa llarga.

³ Les armilles carnerianes —groc canari com les sabates, verd alfals o vermell rosella, eren potser el més detonant de la seva indumentària. Sovint completava el guarniment amb un bastó i una temporada amb barba, segons conta Roig i Raventós.

⁴ *Miscel·lània Joan Veny*, I. 2002. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

⁵ Ara sí serà inclòs al segon tom de l'ECOC 1/1 a cura de Jaume Coll que està a punt de ser publicat.

⁶ Aquest també s'inclourà al segon tom de l'ECOC 1/1.

⁷ El poble de Siurana també té sobre pedra el seu poema carnerià.

⁸ Moment en què el pare, el pintor Joan Roig Soler, havia decidit marxar de Sitges i buscar nous escenaris per a la seva pintura.

⁹ *L'obra de Josep Carner. Volum d'homenatge a cura de setanta-dos autors*. 1959. Barcelona: Selecta. P. 298.

¹⁰ Segons el curador de l'ECOC 1/1, el poema va desaparèixer en edicions posteriors.

¹¹ Carner hi va passejar molt pel Passeig de Gràcia i per qualsevol racó on fos possible trobar una dona amb qui casar-se. S'ho havia proposat el 1906, i fer oposicions. Eren els seus objectius d'aquells anys de joventut. Se'n va fer un tip de papallonejar, galejar, flirtejar però no s'acabava de decidir. Jaume Medina (1998) ha dedicat un centenar de pàgines a explicar totes "les dames de Josep Carner".

¹² Albert Manent. 1969. *Josep Carner i el noucentisme. Vida, obra i llegenda*. Barcelona: Ed. 62.

¹³ "El Secretari Sr. Carbonell Gené dona compte de les 184 composicions rebudes, remerciant a tots els cooperadors de l'èxit d'aquesta festa i el seu concurs llegeix el veredict del Jurat per ordre següent: Flor natural, a Esparses, d' En Josep Carner: el llorejat poeta rendeix acatament al sitial buit per haver relliscat per les escales; donada que li ha sigut la flor, l'ofereix a la bella i gentil sitgetana Na M. Teresa Benaprès Oller, la qual del braç del poeta passa a ocupar el silló reial als acords de la "Marxa de Joan II" seguida de les dames que formen la Cort d'Amor" (*Baluard de Sitges*, 7-IX-1918)

¹⁴ *L'obra de Josep Carner. Volum d'homenatge a cura de setanta-dos autors*. 1959. Barcelona: Selecta.

¹⁵ Després són publicats al volum *L'oreig* entre les canyes (1920) però el segon amb el títol canviat, "Tarda d'estiu".

¹⁶ *La Veu de Catalunya* (17-IX-1918). Potser tampoc no va poder venir a Sitges perquè encara li durava l'esquinc al peu que s'havia fet el dia de la Festa i que el va deixar assegut al setial a l'hora de recollir el premi.

¹⁷ *L'obra de Josep Carner. Volum d'homenatge a cura de setanta-dos autors*. 1959. Barcelona: Selecta.

Descarrega't la ruta carneriana

50 ANYS DE PRESENCIA CASTELLERA A SITGES

DOS COLORS QUE COMPARTeixEN

SANTI TERRAZA

HISTÒRIA I SENTIMENTS

A final dels anys seixanta, els castells van viure un moment d'eclosió, gràcies a la pugna que van protagonitzar la Colla Vella dels Xiquets de Valls i els Nens del Vendrell per recuperar construccions que feia prop de cent anys que no es veien a les places.

Els tres concursos de Can Jorba (1964, 65 i 66, tots tres guanyats pels vallencs) van constituir el pròleg als anys que vindrien després, en els quals totes dues colles van iniciar una cursa per obrir finestres que feia dècades que estaven tancades. Els Nens –sota el lideratge del mític Jan Julivert– van ser els primers a fer el pilar de 6 (carregat el 1967, descarregat l'any següent) i el pilar de 7 amb folre (descarregat el 1969), a més de descarregar en una mateixa actuació 3de8, 4de8, torre de 7 i pilar de 6 (l'any 1969; caldria esperar 27 anys més per veure-ho de nou). Per la seva part, la Vella –comandada per l'emblemàtic Josep Gasque, *Pep de la Llet*– van ser els primers a coronar el 5de8 i a intentar un folre (tots dos, l'octubre del 1969). També van coronar els pilars de 6 i de 7 amb folre i van descarregar el 3de8. A més, totes dues colles estrenarien la torre de 8 amb folre en l'esperat i disputat Concurs de 1970, que es decantaria de la mà dels vendrellencs.

En aquest escenari de noble competició i pronunciada rivalitat, els castells van assolir un major protagonisme, que els va permetre superar el perillós ensopiment dels anys anteriors que havia reduït el seu nombre d'efectius. Al mateix temps, també es van dotar d'una expectació i atenció major, que afavoriria la creació de noves colles. En aquells moments, els mitjans no prestaven l'atenció que hi dedicarien a partir dels anys noranta i, lluny encara de les connexions digitals, la informació castellerà es canalitzava a través del boca-orella, de l'atenció dels diaris tarragonins i d'algunes cròniques puntuals en mitjans d'àmbit nacional.

L'any 1969, es van crear els Castellers de Barcelona, per iniciativa de vallencs i vilafranquins que residien a la capital (els primers anys també van comptar amb alguns sitgetans). Feia onze anys que no es constituïa cap colla nova, des que es

van estrenar els Minyons de l'Arboç, el 1958. En aquells moments, només sis poblacions tenien colles castelleres: Valls, el Vendrell, Tarragona, Vilafranca, l'Arboç i la mateixa Barcelona. Els castells eren una activitat estrictament limitada a les poblacions històriques, tant en la pràctica com en l'afició que despertaven.

Que Sitges esdevingués en aquells moments la setena població catalana en tenir una colla castellerà pròpia va tenir un impacte rellevant en els circuits castellers de les poblacions històriques. Però no va ser cap casualitat, si bé sí que hi havia unes causes que ho van afavorir. La importància del context festiu a la vila i, dins d'aquest món, de dos elements estretament vinculats als castells, com les gralles i la moixiganga, convertien Sitges en una població propícia per crear una colla, malgrat que aquest era un luxe limitat a les places que tenien un lloc reservat en les llotges de la història castellerà. A més, cal tenir present que Sitges era el primer (o l'últim, segons com es miri) municipi del Penedès i, per tant, integrava el que més tard es coneixeria com a Zona Tradicional dels castells.

Els castells no havien estat un fet residual ni anecdòtic en la història de la cultura popular a Sitges. La primera actuació documentada és del 1884, a càrrec de la Colla Nova de Valls. I la primera imatge correspon al 1900, en aquest cas de la Colla Vella. Abans del 1971, hi consten un mínim de 22 actuacions documentades, a càrrec de les dues colles de Valls, dels Nens del Vendrell i dels Castellers de Vilafranca.

Però en la creació d'una colla pròpia, l'any 1971, hi va haver un factor que va resultar determinant: la figura de Ricard Baqués i Alari. De família gegantera i arrelada a les cultures populars, Baqués va passar part dels estius de la seva infància a Vilafranca, on es va familiaritzar amb els castells. A finals dels seixanta, quan els verds van viure un salt endavant en descarregar, per primer cop, la torre de 7 (1969) i carregar el 4de8, Baqués es va integrar en la colla i va participar en algunes d'aquestes construccions des del seu nucli mateix. L'afició i la passió que li van provocar els castells bé mereixia que intentés compartir-la a la seva vila. Aprofitant l'in-

A l'altra pàgina, 3de6 de la Jove de Sitges, el 2017, per commemorar els 25 anys del primer assaig, en què els segons van lluir la camisa blava en homenatge als antics Castellers de Sitges.

Pilar de 5 de la Colla Vella dels Xiquets de Valls a la plaça de l'Ajuntament durant la Sortida d'Ofici de la Festa Major del 1900.

terès que van despertar les gestes vallenques i vendrellenques dels anys anteriors i l'expectació del Concurs del 1970 i traient profit als coneixements adquirits, en Ricard va reunir unes quantes desenes de sitgetans per muntar els Castellers de Sitges. Es van estrenar a la Festa Major del 1971, amb camisa de color blau.

Aquell mateix, amb motiu de les festes Decennals de la Candela, Valls havia recuperat la dualitat perduda set anys enrere amb la desaparició de la Muixerria (hereva de la Colla Nova). Com en el cas dels Castellers de Sitges, l'interès fora del que era habitual que havia provocat el Concurs de Tarragona de l'any anterior, també va resultar clau per a la creació de la Colla Joves Xiquets de Valls.

El mapa casteller del 1971 havia incorporat dues colles, una població i una comarca nova. Aquesta expansió complementava el creixement registrat els anys anteriors amb noves fites i afició; de fet, en molt bona part, n'era una conseqüència. Però no s'aturaria aquí: ens els anys següents hi apareixerien noves colles, també en el territori de la Zona Tradicional: els Bordegassos de Vilanova (1972), els Castellers d'Altafulla (1973) i els Nois de la Torre (1975). No van ser les úniques dels primers anys setanta: la Colla de Mar de Vilanova (1972-83) va ser una escissió dels Bordegassos, els Castellers de la Roca (1974-79) van ser la primera experiència al Vallès i els Brivalls de Cornudella (1976-85, refundats el 2012) també van expandir el territori cap al Priorat, una comarca amb uns codis de cultura popular diferents als del Camp de Tarragona i el Penedès. Sitges, doncs, havia estat la primera població en

obrir el mapa.

Els inicis de la nova colla dels Castellers de Sitges van ser fulgurants. El Sant Jordi del 1972 van carregar el seu primer 4de7. Aquella mateixa temporada van descarregar el primer 5de7 i es van atrevir, fins i tot, amb la torre de 7. Especialment rellevant va ser la campanya de 1973, amb només dos anys d'existència. Van actuar a Vilafranca per partida doble: per Sant Fèlix (cobrint el buit que havien deixat els Nens del Vendrell) i van compartir amb la Colla Joves el tercer lloc al concurs de Mobles Quer, el 12 d'octubre, on can carregar la primera torre de 7.

En uns anys en què el funcionament de les colles castelleres era molt diferent al tecnicisme i la gestió social que les distingeixen avui en dia, la colla de la camisa blava va ocupar un paper destacat en un mapa casteller que va registrar nous avenços, però a una velocitat i ritme menor al de dècades posteriors. La frontera se situava en els castells de 8, que en aquells anys setanta només aconseguien fer les dues colles de Valls, els Nens del Vendrell i els Castellers de Vilafranca. Ni els Xiquets de Tarragona ni els Castellers de Barcelona hi havia arribat encara: només els Bordegassos van signar una meritòria aleta el 1979, que no podrien repetir fins quinze anys després.

Per aquest motiu, que la colla sitgetana s'atrevis amb construccions com el 4de8, el 3de8 o el pilar de 6 –malgrat no haver-los aconseguit– il·lustra la determinació dels seus dirigents, el caràcter lluitador de la colla i, també, el paper rellevant que jugava en un panorama casteller. El primer in-

CASTELLERS DE SITGES (1971-1987)

	d	c	i	id
Tde7	3	15	21	2
3de7s	6	1	12	2
5de7	13	3	7	1
4de7a	11	8	7	7
4de7n	3	-	-	-
4de8	-	-	2	-
3de8	-	-	3	-
Pde6	-	-	2	-

COLLA JOVE DE CASTELLERS DE SITGES (1993)

	d	c	i	id
4de8	9	3	10	3
Tde7	6	7	3	5
3de7s	11	3	11	2
5de7	121	5	1	10
7de7	25	2	1	7
4de7a	129	12	11	14

d:descarregats. c: carregats. i: intents. id: intents desmuntats

tent de 3de8 va ser el 1975 (hi tornaria cinc anys després) i els dos de carro gros, 1981.

Amb tot, als Castellers de Sitges els va faltar una certa solidesa i cohesió social per garantir-se la continuïtat i evitar que les diferències internes –pròpies i habituals en totes les colles– erosionessin el seu camí, com va acabar passant. A mitjans dels vuitanta, la colla havia reduït notablement el seu nivell i tenia problemes per arrossegar camises tant als assaigs com a plaça. El 1987 acabaria sent l'última temporada.

La desaparició dels Castellers de Sitges va deixar orfe l'activitat casteller a Sitges, però va ser per poc temps. Només dos anys després, l'estiu del 1989, l'Agrupació de Balls Populars va organitzar un taller –impulsat per Valentí Mongay i amb Carles Rabassó com a instructor–, que tenia com a objectiu ensenyar a fer castells a gent jove que no havien anat amb la colla recentment desapareguda. S'hi van apuntar alguns joves, que a la Sortida d'Ofici de la Santa Tecla del 1990 van fer, fora de programa i un cop ja havien passat els balls i la banda, un pilar de 4 i una construcció de 5 pisos. La flama es mantenia viva.

Dins l'Agrupació i també entre altres joves de Sitges pervivia l'interès per crear una colla i que la vila recuperés la seva condició casteller. Dit i fet, el setembre del 1992, només cinc anys després de la desaparició dels Castellers de Sitges, començaven al Palau del Rei Moro els assaigs del que havia de ser una nova colla casteller. El grup naixia sota l'impuls i la cobertura de l'ABPS i estava integrat, fonamentalment, per joves que no tenien experiència casteller. Aquesta manca

Torre de 7 carregada pels Castellers de Sitges al Concurs del 1974.

de precisió tècnica va ser salvada per Ricard Baqués, a qui els promotors de la nova colla van acudir per demanar-li la seva col·laboració. També hi va ajudar en els primers mesos de manera puntual Josep Antoni Falcató, antic membre dels Castellers de Sitges i fundador dels Minyons de Terrassa, localitat on hi va anar a viure quan van traslladar al seu pare.

La creació de la nova colla no va ser un punt i seguit en la història casteller de Sitges, sinó més aviat un nou episodi, que, a més, estaria carregat d'emocions i èxits. Entre els seus impulsors hi havia un cert convenciment que el nou projecte no havia de tenir excessius vincles amb el passat. De fet, els components de l'antiga colla que s'hi van unir no van ser més d'una quinzena, tot i que la seva aportació va resultar fonamental des d'un punt de vista de coneixement tècnic. Quan a la primavera del 1993, després de set mesos d'assaigs ininterromputs, es va posar a votació el nom de la colla i el color de la camisa, les opcions de Jove de Sitges i color vi es van imposar a les de Castellers de Sitges i el blau que havia distingit l'anterior colla (hi havia una tercera opció de nom: Nanos de Sitges). La nova colla, doncs, va néixer com un projecte nou, però mantenint la tradició (i l'esperit) heretat d'uns Castellers de Sitges als quals la història els havia reservat un lloc destacat, però sense continuïtat en el nou projecte.

El primer castell que va aixecar la nova Jove de Sitges va ser el 22 d'agost de 1993, a les portes del Palau del Rei Moro. Va ser un 3de6, que va permetre que Sitges recuperés la seva condició de localitat casteller. En aquells primers anys de

4de8 descarregat per la Jove de Sitges al Cap de la Vila el 2016.

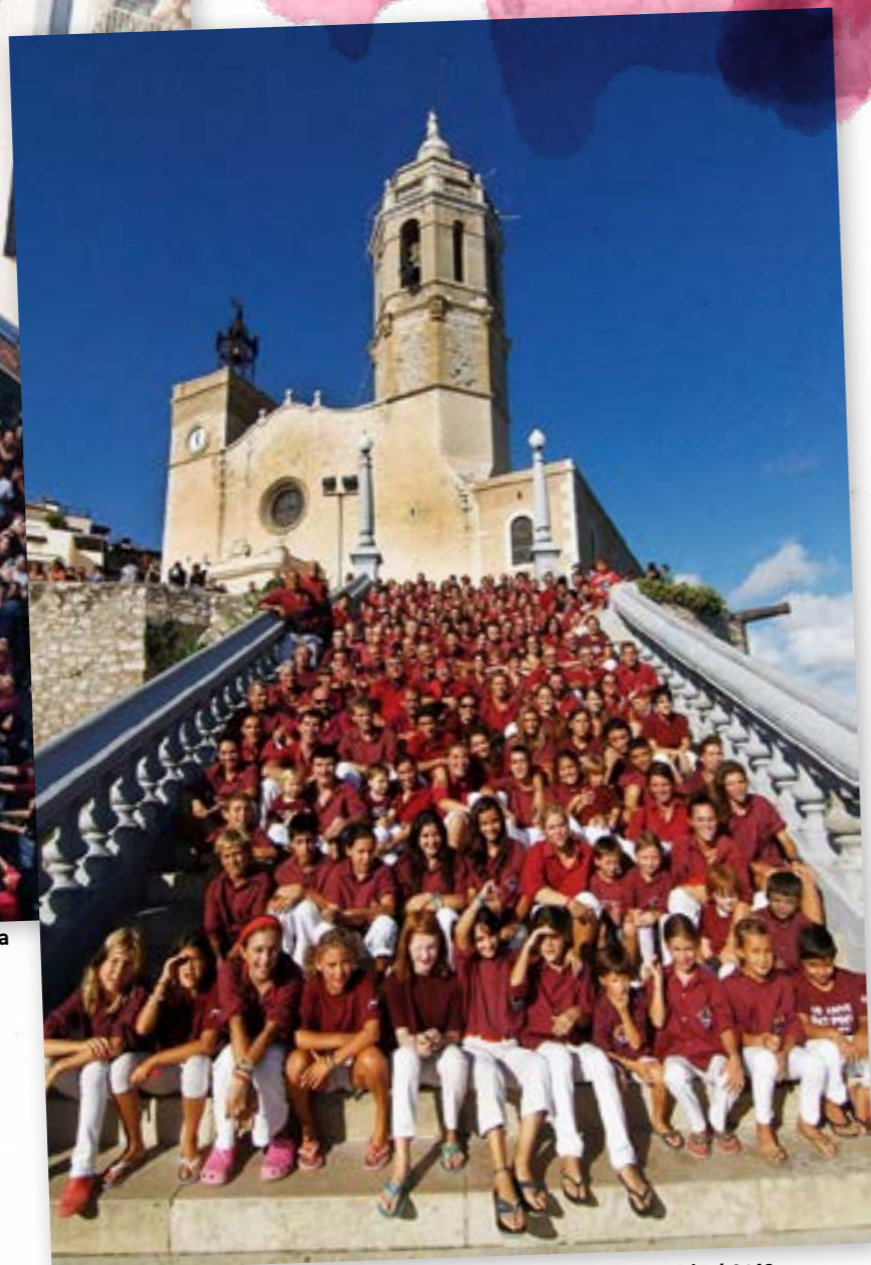

Foto de grup de la Jove de Sitges amb motiu el seu vintè aniversari, el 2013.

castells de color vi, l'aportació tècnica d'antics components de la colla blava va ser especialment determinant per aconseguir alguns dels seus èxits inicials, com la torre de 7 carregada el 1995, on els dos terços i els dos quarts venien de l'anterior formació.

Com els seus predecessors, la Jove de Sitges també va tenir uns inicis rellevants: el mateix any de la seva fundació va coronar en dues ocasions el 4de7; l'any següent va descarregar tant el 3 com el 4de7 i es va atrevir amb el 3de7 per sota; el 1995 va descarregar el 5de7 i el 4de7 amb l'agulla i va coronar la torre de 7, i el 1996 es va afrontar al 4de8 en tres ocasions en les quals va cedir amb l'aixecador ja col·locat.

El carro gros –per tot el que comporta des d'un punt de vista de complexitat tècnica, disponibilitat de bons castellers, prou pinya per assajar-lo i una canalla fina i valenta– il·lustra la capacitat d'autosuperació demostrada per la Jove de Sitges en aquests prop 30 anys d'activitat. Fins al moment, l'ha descarregat en nou ocasions (i tres més carregat), amb una certa regularitat des que el va assolir per primera vegada el 2006. Entre els èxits de la colla de la camisa de color vi també figura la torre de 7 i el 3de7 per sota, però probablement el principal mèrit rau en haver aconseguit mantenir el nivell, per una banda, i haver convertit Sitges en una plaça assídua per les colles de gamma extra. La història va començar el 1884 i encara continua... ■

*** NOVES DATES**

ORGANITZA

Ajuntament de Sitges

ART D.O. SITGES

Capital Cultural

AMB EL SUPORT

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Diputació
Barcelona

LA PREGONERA *

* EXPOSICIONS · ARTS ESCÈNIQUES · MÚSICA _ SITGES _ 2020

TEATRE

KRAMPACK

WHITE MOOSE

TEATRE PRADO

11 DE DESEMBRE / 19.30h

DES DE GRATUIT
FINS A 15€

TEATRE

BOMBER(S)

DE MISE EN LUMIÈRE I BARNA-BÉ

TEATRE PRADO

12 DE DESEMBRE / 12h

GRATUIT

TEATRE MUSICAL

T'ESTIMO SI HE BEGUT

DAGOLL DAGOM, LA BRUTAL I T DE TEATRE

TEATRE PRADO

15 DE GENER / 19.30h

DES DE GRATUIT
FINS A 20€

ESPECTACLE FAMILIAR

ULISSA

GENOVESA NARRATIVES TEATRALS

ESCORXADOR

30 DE GENER / 12h

DES DE GRATUIT
FINS A 5€

CONCERTS DE NADAL

CONCERT DE SANTA LLÚCIA

LA NOSTRA MÚSICA

QUINTET DE CORDA I PIANO SOTA LA DIRECCIÓ DE JUANJO ROCHA

TEATRE PRADO / 13 DE DESEMBRE / 12h

DES DE GRATUIT
FINS A 5€

CONCERT DE NADAL

ORQUESTRA MARAVELLA

TEATRE PRADO / 22 DE DESEMBRE / 18.30h

DES DE GRATUIT
FINS A 10€

**RESERVA PRÈVIA
I VENDA D'ENTRADES**

OFICINA TURISME DE SITGES Plaça Eduard Maristany, 2
ONLINE sitges.cat/cultura

OAC

amb atenció presencial

CITA PRÈVIA

www.sitges.cat/citaprevia

També al 93 026 72 25 de 8 a 20 h.

OAC Centre
Carrer Nou, 12

OAC - Garraf
Plaça del Baro de Güell

OAC - Les Botigues de Sitges
Passeig Marítim de
Les Botigues de Sitges, 1

Ajuntament
de Sitges